P.2,1 Historia filozofii greckiej.
I. Thales, Sofiści itd. Kurs letni 1898

Tekst w jęz. polskim, kart 112, luźnych, formatu 21 x 17 cm, karty 1 – 104 pismo odręczne, karty 105 – 112 pismo maszynowe jednostronne w szpaltach.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

P. 2,1

Hist. fil. greckiej I

Chaler — Sofiści wod.

Kurs letni 1898

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

1905/6 I. 20/X zima

Z p. t. Zarys dziejów filozofii do Arystotelesa

Tytuł wykładu pozornie jasny, niewymagający bliższego tłumaczenia: Jaka była u Greków filozofia? Jak powstała, następowały jej fazy, jak jedna z drugiej się wyrojiła. Ale wyjaśnienie potrzebne co do „filozofii". Niewątpliwie wytwór umysłu ludzkiego. Ale są wytw[…] różnych umysłów: Religia, sztuka, prawodawstwo, nauka, wynalazki techniczne. Niewątpliwie filozofia do nauk należy. Ale czem się od innych różni? Kwestya ważna, jeśli mamy poznać jej dzieje. Potrzebne jest określenie, jeśli nie ma nastąpić chwiejność i dowolność. Ale jak określić? Nieowiane trudności. Olbrzymia różnica zdań, wymagająca parę nam się przedstawić. N. p. (Naville La définition de la philosophie 1894.)

Kant: Fil. jest nauką o wszystkim wszelkiego poznania z istotnemi celami rozumu ludzkiego. Spencer: Stronne kolejne[2] 83. Herbart: Bearbeitung d. Begriffe

Fil. jest poznaniem zupełnie uogólnionem. (ibid. 84)

U nas: Śniadecki Jan:

~~W[illegible]: [illegible]~~: Fil. jest nauką prawego myślenia i życia. Kremer: Fil. j. umiejętność wiedzy prawdy bezwzględnej co treści rzeczy. itd. ?).

Trolich. [illegible] o przedmiocie i granicach fil. 1902.

http://rcin.org.pl/ifis/

Struve: Filozofia jest nauką ~~ogólną~~ badającą ogólne zasady wiedzy, podmiotowej i przedmiotowej, w celu wyjaśnienia szczegółowych objawów bytu z punktu widzenia tych zasad ogólnych, o ile to jest możliwem przy zdobyczach poznawczych umysłu ludzkiego. Wstęp 72. 2

Def. starożytne pominąłem, gdyż do nich powrócimy jeszcze. Mianowicie niejasność w definicjach, przedewszystkiem dzieła traktujące o fil. greckiej, co do zakresu swego przedmiotu się zgadzają. Więc przecież musi być coś wspólnego, co odnosi się do filozofii, przynajmniej do greckiej. Możnaby pomyśleć, [illegible] oprzeć się na to, co Grecy sami nazywali filozofią. Ale i tu wielkie wątpliwości w określeniach.

Znaczenie wyrazu: mądrość mędrców: Pierwszy raz u Herodota: (I 30) Krezus do Solona: Słyszałem, który że filozofując (φιλοσοφέων) przechodziłeś wiele kraju (θεωρίης εἵνεκεν). – Siedmiu mędrców nazywa σοφισταί (I 29.) także Pitagorasa (IV 95.). Potem u Tukidydesa: (II.40) Perikles mówi o Ateńczykach: φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας (kochamy ~~[illegible]~~ piękno w miarę i ~~kochamy~~ prawdę nie tracąc hartu.

Pierwszym, który nazwał się filozofem miał być Pitagoras (Cicero Tusculanae disp. V.3) mówi: viros esse quosdam, qui ceteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturam studiose intuerentur.)

http://rcin.org.pl/ifis/

hos se appelavi sapientiae studiosos, id est enim filosofos. (Diog. Laerty I 12, VIII. 8.) dodaje: mądrym bowiem nie jest człowiek, lecz jedynie Bóg. — Należy wątpić o prawdzie tego opowiadania. Zdaje się być przypisaniem Pitagorasowi myśli Platońskiej Sokratesowskiej.

Sokrates w Biesiadzie Xenofonta (I. 5.) przeciwstawiając się Kalliasowi, uczniowi Sofistów: ἡμᾶς ὅρᾳς αὐτοὺς γούς τινας τῆς φιλοσοφίας εἶναι; ale w Apologii Platona (p. 28 ~~nie objaśnia bliżej~~. Sokrates określa swe powołanie: φιλοσοφοῦντά με δεῖ ζῆν καὶ ἐξετάδοντα ἐμαυτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους. Tutaj także (p. 20, 23) φιλοσοφία w znaczeniu skromnem — człowiek tylko miłować może mądrość, posiąść jej nie może (być σοφός). Myśl tę Platon kilkakrotnie powtarza: Phaedrus 278 d, Symp. 202 c.

Nie filozofuje ani Bóg (bo już nie potrzebuje), ani ἀμαθής, lecz ten, co w pośrodku. Ale tutaj też już bliżej określone znaczenie: τοὺς αὐτὸ ἄρα ἕκαστον τὸ ὂν ἀσπαζομένους φιλοσόφους (ἀλλ' οὐ φιλοδόξους) κλητέον (Rp. V. 480 b.) Albo: φιλόσοφοι οἱ τοῦ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχοντος δυνάμενοι ἐφάπτεσθαι. (ibid. VI 484)

http://rcin.org.pl/ifis/

Więc wiedza, nie mniemanie cechuje filozofa, φιλοσοφία otrzymuje znaczenie nauki, i to nauki w ogóle. (Theaet. 143 o oddawaniu się geometryi lub innej jakiejś nauce περὶ γεωμετρίαν ἤτινα ἄλλην φιλοσοφίαν). – Z nabraniem tego znaczenia łączą się dwie uwagi. 1) Znaczenie powstało, skoro zdano sobie sprawę z cech znamiennych wiedzy naukowej, w przeciwieństwie do wiedzy potocznej, zdań, mniemań, przekonań. 2) Znaczenie to podstawą dzisiejszego angielskiego znaczenia. Moral filozofy – natural filozofy. Humane

Cytować Hegla (Encykl. Einleitung). Cenniki: barometr, termometr = 1 metr. filozoficzne. – Roczniki filozoficzne (chemii, mechaniki, gospodarstwa.) Filozoficzne (= Naukowe) zasady konserwowania włosów. – Arystoteles tak samo. Istnieje filozofii teoretyczne i praktyczne (poetyczne), potem: ὥστε τρεῖς ἂν εἶεν φιλοσοφίαι θεωρητικαί, μαθηματικὴ φυσικὴ θεολογική. Ale ta θεολογική ma także inną nazwę to nas prowadzi do innego znaczenia filozofii, jej przeformowane u Platona. U niego

oraz gdy mówimy: wydział filozoficzny i w życiu potocznym nazywamy filozofem człowieka, oddającego się nauce z zapomnieniem o świecie.

http://rcin.org.pl/ifis/

wszelkie dla tego dają się poznać i dlatego właśnie mówi — po wyodrębnieniu od konkretnych zjawisk i mieszanin, z [by] którymi się odpowiedniemi przedmiotami: tem co wspólne (więc jednostkowe, i indywidualne) i co istotne (nie uboczne, przypadkowe) a 2.) jej zasadnicze; nie tylko mówiąc, ale dlaczego.

Te dwa znamiona wyraźnie wyłącza Arystoteles do określenia jednej — pomiędzy wielu nauk; nauka o pierwszych przyczynach i pierwiastkach. (δεῖ γὰρ ταύτην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν (982 b 8)

Dalej: czy wspólne nauki? Tak — nie o ... przedmiotach, lecz περὶ τοῦ ὄντος ᾗ ὄν (1026 a 31), [καθόλου] ἐπισκοπεῖ περὶ τοῦ ὄντος ᾗ ὄν. (1003 a 24)

I to jest ἡ πρώτη φιλοσοφία (tj. nauka [ogólna] zasadnicza) w przeciwieństwie do wszystkich innych nauk: αἱ ἐν μέρει λεγόμεναι. Więc te dwa pojęcia się zbiegają:

1.) Nauka 2.) Nauka zasadnicza — metafizyka

Więc fizyka n.p. nie jest u Arystotelesa filozofią w znaczeniu pierwszem. — Nie będziemy dalej śledzić rozwoju tego pojęcia; zaznaczam tylko ~~[illegible]~~ [pojęcie] Stoików i Epikurejczyków.

http://rcin.org.pl/ifis/

Πολιτική Θεμελ. Μ. φιλοσοφία: Οὐσιαστικὴ Ἐπιστήμη
ἐφόσον τὴν μεγαλοφυΐαν εἶναι θείαν τε καὶ ἀνθρω-
πίνων ἐπιστημῶν - τὴν φιλοσοφίαν δοκοῦσιν
τεχνῆς ἐπιστήμονος - Ἐπιστήμας δ' εἶναι μείζω
καὶ ἀκριβεστέρας τὴν θρεπτικὴν (διαίτων). Ἀρετὴν δὲ
τῶν γενικωτάτων τριῶν: φυσικὴν, ἠθικὴν
λογ[illegible]. Δι' ἣν αἰτίαν καὶ τριπλῆς ἐστιν
ἡ φιλοσοφία. Ἐπιχειρῶμεν μαθήσεως: Ἐπ. ἢ θεωρίαν
τὴν φιλοσοφίαν ἐπιβεβαιοῦσθαι λόγους καὶ
διαλογισμοὺς τὸν εὐδαίμονα βίον περιποιοῦσαν. (Cent. Comp. Methods. XI Cf.

Μαθηματικὴ καὶ Ἀλγεβρικὴ μέθοδος τῆς ἀριθμητικῆς συνδέσεως,
ἀφοῦ ἐκτελεσθῇ μαι; ἀποδείξωμεν, ὅτι ἀναγωγὴν
ἐν ἀπλῇ κανονικῇ, ἀλλὰ ταυτόσημον λύσιν,
ἐκτίθεμαι καὶ ἐδῶ ἀκόμη ἀλγεβρικὴν ἀριθμητικήν. Μα-
θηματικὴ ἐπιστήμη καὶ ἀλγεβρικὴ μέθοδος (matematyka, algebra etc.) μεθόδου)
Μαθηματικὴ ἐπιστήμη καὶ ἀλγεβρικὴ μέθοδος, κτλ.
~~Μαθηματικὴ ἐπιστήμη καὶ ἀλγεβρικὴ μέθοδος~~
τοῦ κανόνος τῆς
~~ἐπιστήμης καὶ μεθόδου~~ Τὴν ἀριθμητικὴν μεθο-
δικὴν. Ἀναγκάζομαι νὰ ἐξηγήσω, ὅτι χρησιμεύει
διὰ, καὶ ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς βάσεως, ἐκ τῶν ἀπλῶν

http://rcin.org.pl/ifis/

do filozofii zaliczano, t.j. czem się zajmowali ~~jakie nauki uważa~~ a
ci, co filozofami w znaczeniu ścisłejszem się nazywali.
A wtedy dochodzimy do przekonania, że filozofia
w znaczeniu ścisłejszem — i to odtąd mamy na
myśli — jest zbiorowem mianem pewnych nauk (podobnie
jak: teologia,) ~~medycyna, prawo~~, Musi jednak
być ..., co je łączy i od innych odróżnia. A więc
jakie to są nauki? Metafizyka, logika, psycho-
logia, etyka, estetyka, teorya poznania i t.d. Co wspólne?
Że one wszystkie posługują się doświadczeniem
wewnętrznem, że zajmują się przedmiotami,
zjawiskami, które nam są dane w doświadczeniu
wewnętrznem. (Wytłómaczyć, co to jest.) Ale
dwie grupy 1.) Przedm. danemi wyłącznie w
dośw. wewn. 2.) Danemi w doświadcz. wewn. i także
w zewnętrznym. Ad 1.) Psychologia → logika (~~teorya poznania~~),
etyka, estetyka. ~~Ad 2.) Teorya poz.~~ Ad 2. Meta-
fizyka. a.) To co tu i tam: Stosunki: równość,
różność, przyczynowość, następstwo w czasie b.)

http://rcin.org.pl/ifis/

Szereg pojęć: zmiana, jedność, przypadłość, substancja, powstawanie, &. Ale przy uważniejszym [illegible] przedmiotu [illegible]; dochodzimy do tej rzeczy: ~~[illegible]~~ (Treść[illegible]); by dokładnie określić ich stosunek; [illegible] formy: Dusza – ciało – [illegible]; a wzajemny stosunek [illegible] do przedmiotu – teorya poznania. – Do [illegible] należy też, czy świat wieczny i skończony – czy też nie, skąd się wziął, czy [illegible] będzie istniał. To wszystko metafizyka w najściślejszem znaczeniu. Takie określenie najnaturalniejsze; (obrona [illegible] ze względu na [illegible] w XX w.) – Jeszcze [illegible] o tem, przeciwnicy filozofii jako nauki osobnej do innych nauk jako szczegółowych. (Metafizyka – teorya poznania). Ogólnie w węższem znaczeniu. To dla wyjaśnienia. Takie określenie pozwoli nam [illegible] w każdym wypadku, co do filozofii należy, co nie. Więc wyjaśnia Metafizykę, logikę etc.

~~Stąd też [illegible] podział na~~ [illegible]

http://rcin.org.pl/ifis/

Gdzie zaraz historyczna filozofia? w Chinach, Judyzmie, u Greków?

według tego, jakie zagadnienia nadamy otwarte

prezentacja. Ale wszystkie jeszcze zapoznania się trzeba ze źródłami i opracowaniami.

§2. Źródła: Typ 1.) Rozproszone. Oryginalne pisarstwo ~~2.)~~ Dzieła

rekonstrukcja historii filozofii i poszczególne ~~3.)~~ ~~3.)~~ fragmenty

fragmenty (odnalezione lub ostatecznie stworzone) Pisma

i dzieła filozofów (zwięzłe, tekstu 2.), 3.) = Podział

nowe ~~ale~~ ~~ale~~ ale Platona i arystot. (2. i 3. do dziewiętnastego),

i dwudziestego) Wyjątkowa pewność nam w tych

dziełach Platona | Arystot. 6. ocal, Demokr. Epikur Chrysippus reszta wszystko) —

Więc pośrednie wiadomości (2. i 3.) Platon (Heraklit,

Parmenides, Empedokles, Anaksagoras, Pitagorejczycy,

Sofiści i Sokrates 2. Antystenes i inni Sokratycy)

Ale ~~Sokrates~~ źródła tu Xenofont Memorabilia (które wolskie)

Uczniowie Platona pisali o wcześniejszych filozofach ale tylko krótko,

Podręczniki Arystot. ~~pisali~~ i historyczne pisarstwo

Ocalone monografie (zagubiły się odkrycia ~~wyjątkowe~~ Teofrasta ~~tu~~

Arystyla. Jego monografie i Rozmaite pisma różnej:

Teofrast pozwala sobie to pisarze kilka (zginęło tylko fragment wczesny) ~~z~~ z dziełami

Odkryć ogromny wkład na tym polu, ale i tego wiele zaginęło.

Fragmenty: 1. Dzieła a. Rozpr. pracowane
b. fragmenty
2. To co inni o nich pisze.

Fragmenty z tych dzieł, które się przechowały, u różnych autorów.
Zebrane i wydane: Fragmenta philosophorum Graecorum
Müllach. Paryż 1860-81 (3 tomy)
~~Die Fragmente der~~ Dzieła ~~der~~ Vorsokratiker
Diels
Berlin 1903

• Xenofanes, Zenonowie i Gorgiasz.

manuskrypt stanął

V pustynne pory wyprawa Bibl. Aleksandryjska

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Kwestya, czy zaczynać od filozofii greckiej, czy od indyjskiej. Jak długo nic o Indyach nie wiedziano, kwestyi tej nie było. Dowiedziano się w Europie o filozofii indyjskiej - jeżeli pominiemy wiadomości niektóre u autorów starożytnych |: Pamiętniki różnych towarzyszów Aleksandra Wielkiego, dalej zwłaszcza Megasthenes w misyi dyplomatycznych przez syryjskiego króla Seleukusa wysłany do króla indyjskiego Sandragupty, napisał historyę Indyi, z której ułamki "Indica" wydano 1846, mówi o Brachmanai i Hylobioi |: Straszewski 85 :| dalej różne dzieła z epoki aleksandryjskiej, ale prawie zaginione zupełnie. W ogóle w Aleksandryi koncentracya życia umysłowego nietylko helenistycznego, ale też napływowego. Potem to wszystko poszło w zapomnienie; w wiekach średnich misyonarze niektore mają wiadomości; właściwe odkrycie filozofii indyjskiej zawdzięczamy Ojcu Du Ions, podając w korespondencyi prywatnej do innego księdza we Francyi dokładny obraz i charakterystykę głównych kierunków filozofii indyjskiej. | list z r. 1740:| Ale to w razie bez skutku. Dopiero Azyatyckie Towarzystwo w Kalkucie, zało.r. 1784; w IV. tomie tego wydawnictwa podaje twórca towarzystwa William Jones uwagi o filozofii indyjskiej, zwracając uwagę na jej podobieństwo do greckiej. Do zainteresowania Europy tą filozofią przyczynił się znacznie Anque-

http://rcin.org.pl/ifis/

til du Perron; wydał on przekład francuski pierskiego przekładu , któ-
ry odkrył, zajmując się przekładem Zend-Awesty, Upaniszadów, jednego z
pomników filozofii indyjskiej. |: 1801:|. Stąd n.p. poznał głównie Scho
penauer filozofię indyjską. Nie będę wymieniał Colebrook'a i wielu
innych; zwrócę uwagę, że z chwilą, gdy znajomość religijnych i filozo-
ficznych dzieł indyjskich zaczęła się w Europie rozpowszechniać, nasta-
ła silna reakcya przeci poprzedniej próżni na tem polu;Wszystkie niemal
pojawiające się w I. połowie wieku XIX. dzieła o historyi filozofii ro
wodzą się szeroko nad filozofią indyjską, są nią olśnione, a nawet cza-
sem całą filozofię grecką przedstawiają jako jeden wielki plagiat,
popełniony na filozofii indyjskiej. To jednak stosunkowo rychło minęło,
r budzony zrazu zapał niemal się cem żywił, gdyż brakło możności bliższ
szego zapoznan a się z literaturą indyjską, i tak wszystko poszło w za-
pomnienie, aż dopiero znouw od niejakich lat 20 ruch się ponowny obja-
wia, tym razem już spokojny, a nawet muszący przebojem zdobywać sobie
miejsce i uznanie. W Niemczech Deussen, u nas Straszewski. Dalej mono-
grafie systemów, z których najciekawsza Garbe, die Samkhya -Philosoph e
Te najnowsze jakoteż dawniejsze publikacye niepozostawiają wątpliwości,
że w Indyach była filozofia, były usiłowania znalezienia odpowiedzi na
kwestye metafizyczne, psychologiczne, logiczne, epistemologiczne, itd,

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

niezależnie od poglądów i wierzeń religijnych; nawet skrajnia opozycya myśli filozoficznej do panującej religii. Inna rzecz, czy zawsze ta niezależność pożądana osiągnięta; przemożny wpływ religii niedał się tak łatwo usunąć; ale wystarczy, że był usiłowanie.

Podać obraz zrozwoju całkowitego filozofii indyjskiej jest dzisiaj rzeczą niemożliwą ze względu na brak należytego opracowania szczegółów.

Zwłaszcza jeden brak bardzo dotkliwy: brak dokładnej chronologii. To uniemożbnia podanie obrazu rozwoju. Przypuszczenia bardzo się co do niektórych dat rozchodzą. Więc na razie tylko ogólnikowe zarysy. W tej mierze najważniejsze dane:

Jak wszędzie, tak i W Indyach filozofiia powstała z próby odmiennego od religii wyjaśnienia pewnych zasadniczych zagadnień; istnienie takich prób supponuje już wykłuwanie się pewnego sceptycyzmu religijnego. Tak jak go mamy w niektórych ustępach księgi Joba, albo w księdze przypowieści, tak mamy go także w księgach świętych Indyi. Wedy, z których najstarsze i najważniejsze "Rigweda", zbiór hymnów, modlitw etc. Tam ów sławny hymn, o którym wspomniałem na wykładach etyki: [: Straszewski str 120:] I odtąd spekulacye rozwijały się. - Ze względu jednak na trudność podania zaokrąglonego obrazu będziemy powracać o te spekulacye w miarę poznawania filozofii greckiej , przy dotyczących ustępach.

http://rcin.org.pl/ifis/

Posiadamy jednak
~~o tem, co się przechowało~~. Wielka zbiorów, kompilacyi, o których
później. — Teraz dalej autorowie, z których czerpać można.
Cyceron prawie wszystkie dzieła (eklektyk: platon, arystot,
stoicy. —) Lucretius (d. r. natura — Epikur) Seneca
(stoicyzm) Plutarch. | Sekary Ag. Klaud. Galenus (2 poł. 2 wieku)
Sextus Empiricus (ok. 200) Ojcowie Kościoła ✓ Simplicius
Kom[illegible] Arystot. 6 wiek (nowoplatończyk). — Wiele bardzo
materyałów zawierających ✓ Περὶ τῶν ἀρεσκόντων φιλοσόφους ✓ Kompilacye historyczne.
φυσικῶν δογμάτων, przypisywane Plutarchowi (z 1. w. po Chr.)
Diogenes Laertius (z Laertyr Cilicyi) III wieku Περὶ βίων, δογμάτων
καὶ ἀποφθεγμάτων τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκιμησάντων
βιβλία δέκα. Niekrytyczne, ale cenne, podają często źródła.
Systematyczne excerpta, wyciągi: Johannes ze Stoboi (Stobaeus)
(około 500) ~~Wyciągi z 500~~ dosłownie autorów, poetów, filozofów, historyków
przyrodników p.t. Anthologia Rozpielono w średnie
wiekach na 2 części. — Tyle co do źródeł. Bardzo
ubogie wobec tego, co mamy z nich czerpać, szerokie
pole dla domysłów. Jest tradycja odszukania
jeszcze niejednej ciekawej rzeczy ✓ — Co się

✓ (Herkulanum znajduje się wiele fragmentów). Dalej Papyrusy w Egipcie.

http://rcin.org.pl/ifis/

tyczy opracowań nie uwzględniam tu ich. Wobec tego
cytuję dzieła tylko tłumaczone na język polski, tudzież te,
które mają w zupełności jasno dzieje polskie. I. Dzieła obejmujące
całość dziejów filozofii: Überweg Grundr. d. G. d. Phil. tom I.
(VIII wyd. ~~1886~~ 1894.) Chmielowski [illegible]. Erdmann Grundr. d. G. d. Phil.
(IV wyd. 1894.) Wykłady Schwegler Hist. fil. w przekł.
[illegible] [illegible] (Warsz. 1863.) Tennemann Rys historii
filozofii przeł. Kremer 2 tomy Krak. (1876-7) | Lewes
Historya fil. od Talesa do Comte'a Tom I przeł. Dygasiński Warsz. 1885.
Laforet Dzieje fil. starożytnej przeł. Miłkowski tom I.
Krak. 1873 (do Platona włącznie). — Samodzielne opracowanie
całości dziejów fil. Dziedzicki Wykłady o pierwszej
filozofii Warsz. 1880. — Struve s.v. Filozofia w Encykl.
wychowawczej T. IV. str. 140-192 (Warsz. 1886) II. Tyczące
się fil. greckiej. Schwegler Gesch. d. griech. Phil. III wyd. } 2
(Köstlin 1886) Edward Zeller Die Philosophie 1
der Griechen. I wyd. w III tom. 1844-52. Późniejsze ~~[illegible]~~
Dzieło V. Tomów. Część I w dwóch ~~[illegible]~~ tomach V. wyd. 1892.
Ogólny wstęp i przedsokratesowska fil. Część II. tom I. (1889) Sokrates i sokratycy

Gesch. d. Phil. vom Standpunkt d. Theorie (1890)
Lehrb. d. G. d. Phil. (III wyd.)
Windelband ~~Gesch. d. Phil.~~ 1892
Dühring Krit. Gesch. d. Phil. von ihren Anfängen bis zur Gegenwart 3. wyd. 78
Fouillée Histoire générale de la philosophie Paris 1882 II tomy (pierwszy wykład, drugi wyjątki)
Weber Histoire de la phil. européenne

Raciborski Podręcznik do historii filozofii Tom I. 1901

http://rcin.org.pl/ifis/

~~Tom 2.~~ Plato i starsza akad. Tom 2: (1879) Arystoteles
i najstarsi perypatetycy Część III. fil. po Arystotelesie
w dwóch tomach (I 1880, II 1881) osobno indeks alfab.
Podstawowe dzieło. — Zeller Grundriss d. Gesch.
d. Phil. 4 wyd 1893. Windelband Gesch. d. alten Vta Schwegler
Phil. w Iwan Handb. d. kl. Altertumswissensch.
(2 wyd. 1894) Gomperz Griech. Denker Tom I 1896
(aż do Sofistów włącznie) — Polskie: Pawlicki Hist.
fil. greckiej od śmierci Thalesa do Arystotelesa Tom I 1890, tom II. cz. 1: 1903 (Xenofont, I cz. Platona)
(~~do Sokratesów włącznie~~) — Większe całości obejmuje
rozprawa T. Korsona Poranek fil. greckiej (o fil.
przed Sokr. jej stosunek do nowożytnej Parmenides-Descartes,
Pitagoras-Leibnitz, Demokrit-Bakon, Heraklit-Hobbes,
Cleaci-Hegel) Bibl. Warsz. 1873. II tom. — Liczne
monografie, o których na swojem miejscu. || Archiv
f. Gesch. d. Phil. od 1888.)

§ 3 Podział filozofii greckiej. Dzieła bardzo
~~Znaczenie fil. greckiej i jej podział. U Greków~~
~~filozofia powstała, tu jej kolebka~~ rozmaite, a przecież w różnych punktach
zgodnie. I tak początek Thales, do Sokratesa I epoka. Sofiści przejście.

http://rcin.org.pl/ifis/

II okres do śmierci Arystotelesa. – Ale teraz kwestya.

Jedni, jak Zeller jej tylko jedną dodają epokę; inni (Schwegler) dzielą to na dwie a) Stoicy, epikurejczycy sceptycy b.) nowoplatończycy; Pawlicki III okres do Chrystusa, IV. do Justyniana (529). – Inaczej Überweg I: do Sofistów II Sofiści ...? stoicyzm, epik. ... III. Nowoplatończycy i pokrewne kierunki; teozofia.

W wykł. przed 2 laty V tak: Tal. I grecka i II hellenistyczna V za Windelbandem

I a) do Sokratesa b) do Arystot. wł. II a.) grecko rzymska b.) teozoficzna. Ale to z uwzględnieniem rzymskiej.

Z ~~tych~~ podziałów najwacyonalniejszy Pawlickiego, kombinowany z Überwegiem z pewną modyfikacyą

Bliżej usprawiedliwimy później, tu główna charakterystyka:

I okres. Od Talesa do wystąpienia ~~Sokratesa II do~~ Sofistów (jak Überweg; Pawlicki do Sokratesa)

... Arystot. III do Chrystusa IV. do 529. (III i IV to III okres Überwega). – Charakterystyka I: Metafizyka, Kosmologia; II. Antropologia, Krytyka, Systemy wielkie i wiele głosów

III. Żyje z myśli poruszonych przez poprzednie dwie; pokłosie } dalszy rozwój tych systemów.

i ... postęp ~~ostat.~~ w przekształceniu; etyka I miejsca;

sceptycyzm. IV. Odnowienie systemów dawniejszych, ale przymieszki obce: żydowskie, indyjskie.

przeczuwanie chrześcijaństwa. –

http://rcin.org.pl/ifis/

I Okres Metafizyczny od Talesa do Sofistów wyłącznie, do Atomistów i Anaxagorasa włącznie. – do epoki Teriklesa (444–429) około 250 lat | Kosmocentryzm

II Okres. Epoka antimetafizyczna, teorya poznania, ~~logika~~ początki logiki, etyka: a) Sofiści, b) Sokrates. – ~~Wiek~~ Wiek V (druga połowa) | ~~I. sc.~~ Antropocentryzm

III Okres. (syntezy I i II) Wznowienie metafizyki, ale oryginalnie opartej na rozważaniach teoryi poznania, logiki, (które tu zostają zastosowane do metafizyki) oraz etyka. Platon, Arystoteles. Obok tego jednostronne kontynuowanie i przekształcanie fil. Sokratesa, zwłaszcza w kierunku etyki. Antisthenes, Arystyppos. — Koniec w. V. i wiek IV do 322.

IV. Okres. Nacechowany brakiem samodzielnych pomysłów; okres szkół filozoficznych. Stoicy, Epikurejczycy, Akademicy, Perypatetycy, Sceptycy I–IV III, II, I. do Chrystusa, ale w niedobitkach i dalej, w głąb okresu następnego.

V. ~~Powrót do~~ Okres synkretyczny. Powrót do wielkich systematyczności (Pitagoras) Platon, zlewanie z czynnikami żydowskiemi i indyjskiemi, mistycyzm, teozofia; walka o byt przeciw chrześcijaństwu – do 529.

Nie trzeba przyjmować zupełnie ostrych granic między okresami; rozmaitość ich trwania nic nie ma do rzeczy. (Średnie wieki 1000 lat – nowożytne 400.)

http://rcin.org.pl/ifis/

wyspy jakby stacje po drodze; stosunki z Fenicjanami; Kadmus
którzy nie tylko towary, lecz także zdobycze duchowe Egiptu
i Babilonu przywozili (pismo); więc otrzymali wyższą
cywilizację, bez potrzeby bronienia się przed cywiliza-
torami (Kulturträgerami) jak Kelci, Germani, Słowianie.
Bardzo ważnym czynnikiem kolonizacja.
Od [illegible] do Hiszpanii). Przedsiębiorczość, umiałość,
korzystanie z uczepów i ras (kobiety zwykle nie
emigrowały); rozszerzenie horyzontu, uwalnianie się
od zaściankowości, więzów tradycji; zetknięcie się
z innemi cywilizacjami. Nim filozofia zakwitła
w samej Grecji, istniała w koloniach, gdzie też się
rozpoczęła (Azja Mniejsza, Grecja Wielka, Sycylia)
~~[illegible]~~ Chwila, w której powstaje, jest przełomo-
wą (Gompers) średniowiecze — nowożytna era. Gompers 6 ff.
Podróże, nowe kraje; kolonie nad czarnem morzem
(Sinope VIII w.), w Sycylii Syrakuzy (VIII w.) Egipt (VIII wiek)
Przewrót ekonomiczny. Pieniądz z końcem ulachetnego
w miejsce miedzianych ~~[illegible]~~ kociołków i trójnogów (Homer)

http://rcin.org.pl/ifis/

(podobnie jak weksel z końcem wieków średnich).
Wprowadzenie wojny obok dawniejszych konnych, tropici –
piechota (rycerstwo – chłopi, Lansknechty). – Nowe warstwy
społeczne: obok właścicieli ziemskich, patrycjuszowskie, mieszczaństwo; Gomperz I 8.
starcia o prawa; tyrannis (Sporowie, Medyceusze)
ale to przejście do nowej równoważonej organizacji,
w której, wraz z nowe warstwy biorą udział w rządach.
I w życiu umysłowem przewrót: Epos bohaterskie
przestaje być wyłączną formą poezji; powstaje liryzm,
wysuwający osobę poetyczną pierwszy plan, a podania
epiczne bywają przekształcane, samodzielnie opracowane;
systematycznie zestawiane; budzi się więc potrzeba
uporządkowania bogatej, po porządku otrzymanej
epopeizmy myśli. Przytem ciągle nowe wiadomości,
nowe poglądy, dostarczane przez stosunki z innemi krajami
kupiec, emigrant polityczny, i inni pośrednicy. A wszystkie
te prądy wzajemnie się przenikają i łączą. Dwa centra:
Delfi, Olympia, przygodnie i w regularnych odstępach
sprowadzają Greków wszystkich szczepów z kraju macierzystego i z kolonii.

http://rcin.org.pl/ifis/

ale i postawy obcych mocarzy się zjawiają; wymiana
myśli, szukanie za ogólniejszym punktem widzenia,
który by całą różnorodność był w stanie objąć; doświadczenia
wieków krystalizują się w różnych przysłowiach, aforyzmach i t.d.
W wieku VII rozpowszechnia się też sztuka pisania, dzięki
zaś poznaniu i sprowadzaniu papyrusa; ożywienie
[illegible] na polu wymiany myśli (porównanie
z wynalazkiem druku). Te wszystkie czynniki
przygotowały tło, na którem pierwsze próby filozofii
mogły powstać. Materyału, treści dostarczyły religijne
przekonania, uporządkowane i zebrane przez poetów.
(Analogia z Indyami.) a dalej t. zw. mądrość życiowa.
Te czynniki w głównych zarysach trzeba poznać.
[illegible] wszystkich ludów najdawniejsze formy religii,
których możemy się domyśleć, dadzą się sprowa-
dzić do następnych punktów (stopniowego rozwoju): 1.) Zdarzenia w otoczeniu,
które zwracają jego uwagę, przypisuje woli podobnej
do swojej. (Animizm) 2. Pewne zdarzenia związane
z temi samemi przedmiotami (Słońce – światło, deszcz, pioruny, sklepienie niebieskie)

Gomperz 12

http://rcin.org.pl/ifis/

Wolę podobną do swojej przypisuje tedy tym przedmiotom, i w ogóle życie wszystkiemu, bo i ~~swoje~~ jest czynnikiem niezrozumiałym.
a usiłuje też na ich wolę wpłynąć – prośbami (modlitwa)
~~por~~ darami (ofiarami) i któremi zwraca się do ludzi:
Fetyszyzm pierwotny. 3.) Wiara w duchy i demony t. j. Gomp. 15.
i które ani cielesne, ani zupełnie niecielesne. Trojakie źródło
tej wiary: a) Coś nieuchwytnego, a jednak niezależnego lub jakby niezależnego
W[...] sitwy, cienie, obrazy przedmiotów, odbijające się
w wodzie; postacie widziadła senne. Coś podobnego
w nich widzi jak w cieniach, i identyfikuje z niemi; # więc
~~Dalej w ...~~ Dochodzi do pojęcia czegoś niedotykalnego, co ściśle
związane z dotykalnemi rzeczami, ludźmi. || b. Bliższe
określenie tego „coś", gdy doświadcza silnego wzruszenia,
gniewu etc. Serce bije, wzmaga się krwi, krew bije aż do głowy.
W jego więc (serca) coś siedzi, co jest przyczyną tego wszystkiego,
co silniejszem nas odwodzi, popycha co do czynów, których potem żałuje.
|| c. Następnie jest śmierć. Skąd ta nagła przemiana? Gomp. 17.
To co przedtem ciało poruszało, ustąpiło. Ale co to?
Rozpoznaje (krew): najczęściej dech (zdechł) to
co znika w chwili śmierci, wskutek czego serce też
przestaje, a co sprawia, że serce u żyjących bije, że on żyje.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Dech, duch, dusza, πνεῦμα, spiritus atman. Otóż ten dech, opuszczający ciało nie ginie – nie za tem przemawia wiele przeciw. Ten co umarł, żyje dalej; odwiedza nas w nocy, we snach, a i na jawie jego obraz nam towarzyszy. Więc to dech jego, coś, co tak niewidzialne jak cień, a wyżej jego posiada. Tu się całkiem wyłączył od ciała; ale i żywy tej wyżej doświadcza, gdy nienawiść wiedza oddalone miejsca, podczas gdy ciało jego na miejscu pozostaje. || Tak mniej więcej pojęcie duszy i jej nieśmiertelności powstaje (Tylor, Spencer, Gomperz) pojęcie, które wprowadza nowy rodzaj istot w świat ludów pierwotnych, a zarazem służy za wzór dla innych pojęć. Kult przodków, kult istot, niewidzialnych pomyślanych na wzór duszy przodków (demoni, duchy) ||

odróżnia kwestyę, sposób powstania poglądów od kwestyi ich prawdziwości

1.) Drzewo ożywione animizm
2.) Drzewo i jego dusza Dryady
3. Dusza Personifikacya.

Otóż to jest inwentarz religijny także pierwotnych Greków. Ślady w pieśniach Homera Zeus = Eklepienie niebieskie ὕες, gromadzi chmury, ciska gromy; Ziemia, Okeanos (fetyszyzm); w ogóle pieśni Homera (Schliemann) nie są wytworem półdzikich, pierwotnych ludzi, lecz następstwem dłuższego rozwoju kulturalnego.

http://rcin.org.pl/ifis/

a w niektórych wierzeniach pierwotnych pierwszym zjawiskiem z którego
już daleko posunięty ~~[illegible] [illegible]~~ wyodrębnienie tych ziemi
~~Bogów~~ N.p. w [illegible] [illegible] [illegible] przodków na
ziemi; [illegible] z ziemi. || ~~Nie trzeba [illegible] [illegible]~~ Ale więc jedno i inne
wszystko trzeba powrócić. Wszystkie te pierwotne pojęcia
odpowiedzi na pytania, nasuwające się człowiekowi, Frazer 28.
(Skąd [illegible] tamte — odpowiedź: w nim tego lub owego [illegible] przodka, Demon)
ale przeważnie przedmiotem wszystkich pytań; stąd powstaje
objaśnianie zdarzeń i ich związków, jednem słowem mity.
Słońce i Księżyc para małżonków, lub rodzeństwo;
Dlaczego słońce w zimie traci swą moc. Wulkany:
uwięziony demon, w ziemi więziony. Ziemia wody
[illegible] — a więc jest niebezpieczny, [illegible] je
rozprzestrzeniające się nad niej niebo. (W Nowej Zelandii:
w Grecji). Tych mitów coraz więcej; potrzeba
uporządkowania, ułożenia, w Grecji dokonał tego
Hezjod w VIII. w. z Askry w Beocji Teogonia;
mniej fantazji, więcej systematyzowania. Zawiera
Kosmogonia. Πάντων μὲν πρώτιστα Χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα | Γαῖ' εὐρύστερνος
potem ziemia, dalej Eros, najpiękniejszy z Bogów

http://rcin.org.pl/ifis/

Z Chaosu wyłoniła się ciemność (ἔρεβος) i czarna noc; spłodzili jasny eter i dzień. i t.d. Tu jest próba powiązania odpowiedzi pierwotnych na liczne zagadnienia – ale w czasie personifikacji etc.

Wszelako i ślady abstrakcji w pojęciu Chaosu, próżni, otchłani ciemnej. || Dalej pośród nieba abstrakcja w późniejszej teogonii, pisanej prozą: Ferekydes z wyspy Syros. Połowa VI wieku. (Zbiór fragmentów: Kern. De Orphei, Epimenidis Pherecydis theogoniis quaestiones criticae Berlin 1888.

Πεντέμυχος (5 fałdów, 5 otchłani.) Był astronomem, pokazywano jeszcze później jego obserwatorium na wyspie Syros.

Trzy praiatoty: Chronos, Zas, Chtonia. V Zwana Ge odkąd Zeus w darze dał jej ziemię.

Chronosa powstał Ogień, powiew powietrzny i woda, z nich rozmaite rody Bogów. Dalej występuje „Dym" i „ciemność" (πεντέμυχος). Ale przeciwko rodowi Chronosa powstaje Ofioneus z swoimi zastępami; zostaje jednak strącony do Oglębin morskich (Okeanos) (Ogenos). Przystępując do tworzenia świata, Zas przemienia się w Erosa; dalej wyrabia piękną szatę i haftuje na niej obrazy ziemi, Ogenosa i jego Kumnaty, szatę tę rozpina na „skrzydlatym delcie" i t.d.

http://rcin.org.pl/ifis/

Otóż tu dziwna i ciekawa mieszanina. Występują jakoby
pierwiastki wszechrzeczy, oderwane z szaty mitologicznej.
Ale pierwiastki te przewodzą swe istnienie istotom,
potęgom wyższym (Χρόνος). Te potęgi wyższe już
nie są fetyszami: Ziemia nie jest Boginią (Xebracji)
lecz jej attrybucyą, którą utrzymuje z rąk Zeusa; wciela
się w niejako (to znamienne dla pojmowania
stosunku duszy do ciała) – Walka bogów (tak
w świecie tłómaczy wolę narzuconą potężnego
zwycięzcy. – Takie w mitologiach wschodu i północy
Dalej owa szata – dąb (Weltenbe – jasion Ygdrasill) skrzydlaty.
Otóż ta kosmologia spokrewniona z inną,
którą tradycya przypisuje Orfeuszowi, której czas
powstania dość niejasny – może między Hezyodem
i Ferekydesem; orficzne te poezye (ραψῳδίαι
ὀρφικαί) opowiadają między innymi o srebrnem
jaju świata, które Χρόνος stworzył z Etwu i
Chawsu: z jaja wyłonił się Phanes, bóg światłości i t. d. (męsko-żeński)
Tu widzimy wyraźny wpływ wschodu (Egipt, za jego pośrednictwem Babylonia)

Już Arystoteles odróżniał ἀρχαιοτοιηταί i fizyk theologów (filozofów); w pośrednictwie Ferekydes (οἱ μεμιγμένοι αὐτῶν) 25

zebrał: Abel Orphica Lipsk 1885.

http://rcin.org.pl/ifis/

Wpływy teistniały (Afrodyte – Aftoret fenicka) Gomp. 78–79.

Archiwum dokumentów pismem klinowym

z ~~połowy~~ czasów około 1500 przed Chr.) Ale jeszcze w innym

rysie podobieństwo pieśni orficznych do wschodnich –

zwłaszcza indyjskich pieśni – w poglądach na duszę ludzką

oraz jej stosunek do ciała. U Homera tem się

nie bardzo zajmowano. Pełnia życia, walki,

używania; pogląd etyczny Bogów nie wysoki;

dusza po śmierci jest cieniem marnym; o sprawiedliwości Boskiej z małemi wyjątkami (Tantal, Sizyf) niema mowy, i ta nawet w formie zemsty.

I naszej w poezjach orficznych. Pośmiertna

kara i nagroda; odpowiedzialność, poczucie

winy, potrzeba oczyszczenia się z grzechów etc. – (Egipcjanie [illegible])

Zobaczymy, jak te poglądy zlały się z Pitagorejskiemi.

Rekapitulacja: Theogonie, Kosmologia, obok

nich dusza ludzka, wiara i moralne przymioty.

Pisarze: Początek filozofii jońskiej, dłużej

z pitagorejską. | Niektórzy siedmiu mędrców na początku stawiają za przykładem Diogenesa z Laertu. Ale Diceareta jej: οὔτισθρα οὐτεφιλοσοφοι ./.

analogie z bajkami wschodniemi które w ciekawe średnie do Cieszyńskiego.

http://rcin.org.pl/ifis/

Wszelako jeden z 7 mędrców był pierwszym filozofem greckim, Thales. A zatem:

Okres Pierwszy: Przed Sofistami.

Odróżnić różne kierunki. Pierwszy tak zwana Szkoła jońska (do szczepu jońskiego należą lub w Kol. jońskich.) T. Thales z Miletu. Chronologia – zaćmienie

Cieszkowski Rzecz o fil. jońskiej Bibl. Warsz. 1841 T. I.

Ołdakowski, Szkoła jońska i jej przedstawiciele Warsz. 1873

ato r. 585. – Więc ca 624–545(8). Ojciec był Karem (Examyes) Matka Greczynka (Kleobuline) Herodot I 170 poch. fenickie. Ur. się w Milecie, pierwszym miastem handlowym na wybrzeżach Azyi mniejszej. Styczność z Lydami, przez nich z Babilonem. O jego życiu i stanowisku dość niepewne wiadomości: ~~Anegdot~~ Odgrywał rolę polityczną (federacya), przytem człowiek biegły w astronomii i matematyce. Zdaje się podróżował Egipt (obliczanie wysokości piramid) Babilonia. Charakteryzuje dwie anegdoty (gwiazdy i wór – zbiór oliwy). – Że go stawiamy na czele fil., to zdanie Arystotelesa; a racye dwojaka?

1.) Naukowy, teoretyczny interes, dążność do uzasadnienia (nauki ścisłe – (matem.) do tego prowadziły)

2.) Postawienie jasne kwestyi pierwiastka (genetyczny i składowy niezupełnie rozróżniany) ik „z"

Przypisują mu, że pierwszy ~~[illegible]~~ wśród greków geometryę uczył; cztery twierdzenia mu przypisują: 1.) że średnica dzieli koło na 2 równe części 2.) że kąty u podstawy trójkąta równoramiennego są równe 3.) że k. wierzchołkowe są równe 4.) że trójkąty są równe, których odpowiednie boki i dwa kąty są równe. Niektórzy jeszcze, że kąt wykreślony na średnicy koła jest prostym (inni to Pitagorowi przypisują)

http://rcin.org.pl/ifis/

Przedmiotem naszego rozważania Thales jedno z pierwszych przedsokratyków, przedarystotelesowych myślicieli greckich. Ich cechuje, że poszukiwanie zasady rzeczy [illegible] ἐξ ὕδατος γὰρ πάντα εἶναι καὶ εἰς ὕδωρ πάντα ἀναλύεσθαι) Thales za zasadę uważał wodę. Arystoteles: Μετὰ τοὺς εἰρημένους τῶν μὲν ἓν τι τὴν φύσιν ὑπολαβόντων καὶ μίαν τινὰ τῶν ὑποκειμένων στοιχείων, ὕδωρ ἢ πῦρ ἢ τὸ μεταξὺ τούτων ἀέρα ἢ πυρὸς μὲν καὶ γῆς διπλάσιον, ὡς τινες ἔφασαν, ἀέρα, τὸ δὲ πάντων λεπτομερέστερον ἢ πάντων ἀραιότατον ἀπειρότερον δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ πυρὸς καὶ τὸν ἀέρα τοῦ ὕδατος, ἔτι δὲ τὸ πλῆθος τῶν μερῶν ἁπλοῦν ἑκάτερον τούτων ἐστίν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀπείροις ἐστὶ τὸ ἄπειρον. Ἐκ μὲν οὖν τοιαύτης ἀρχῆς ἑνὸς ὄντος καὶ κινουμένου τὰ ἄπειρα γίγνεσθαι φασὶ τὰ ὄντα πυκνώσει καὶ μανώσει. Ἐναντίωσις δὲ ἐστὶν αὐτοῖς ἣν ἐν τῷ περὶ κινήσεως εἰρήκαμεν πρότερον, τί τε καὶ ποῖα τὰ ἐναντία τῶν φυσικῶν. Ἐκ τούτων δὲ τῶν ἐναντίων ἐν ὑποκειμένῳ τῷ ἑνὶ καὶ ἀπείρῳ ὄντι τὰ ἄλλα γίγνεσθαι καὶ γεννᾶσθαι φασιν. Ὁρῶμεν γὰρ ἔν τε τοῖς ἀφ' ἑνὸς τὰ ἄλλα γιγνομένοις καὶ ἐν τοῖς ἐκ τῶν ὁμοιομερῶν τὰ ἀνομοιομερῆ γιγνόμενα. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἓν ἐκ τῶν ἐναντίων γίγνεσθαι φασίν, εἰ μὴ ἔστι τι ἓν ἄλλο πρὸ τούτων· ἀλλὰ τὸ ἄπειρον ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἀπείρου διακρινόμενον. Ἔτι δὲ ἀΐδιον εἶναι τὴν κίνησιν, καθ' ἣν τοῦτο συμβαίνει γίγνεσθαι, καὶ ταύτην εἶναι τὴν στάσιν. Πῶς δὲ καὶ ἐν τίνι τὸ ἄπειρον καὶ τὴν κίνησιν ταύτην ποιοῦσιν, οὐδὲν διορίζουσιν οὐδὲ πῶς ἔχει τὰ ἐναντία, ἀλλ' ἐξαρκεῖ αὐτοῖς ὅτι τὸ ἄπειρον ἀρχὴ τῶν ὄντων καὶ ὅτι περιέχει πάντα καὶ πάντα κυβερνᾷ, ὡς καὶ ὅσοι θεοὺς μὴ ἄλλους παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀλλὰ τὸ ἄπειρον ὑπολαμβάνουσιν. Ἐκ τούτου δὲ τὸ θεῖον εἶναι καὶ ἀθάνατον καὶ ἀγήρων καὶ ἀνώλεθρον φασὶν ὡς τὸ ἄπειρον. Ἐκ τῶν ἐναντίων δὲ τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἀπείρου διακρινόμενον καὶ τὸ ἄπειρον ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἀπείρου διακρινόμενον. Ἔτι δὲ ἀΐδιον εἶναι τὴν κίνησιν, καθ' ἣν τοῦτο συμβαίνει γίγνεσθαι, καὶ ταύτην εἶναι τὴν στάσιν. Πῶς δὲ καὶ ἐν τίνι τὸ ἄπειρον καὶ τὴν κίνησιν ταύτην ποιοῦσιν, οὐδὲν διορίζουσιν οὐδὲ πῶς ἔχει τὰ ἐναντία, ἀλλ' ἐξαρκεῖ αὐτοῖς ὅτι τὸ ἄπειρον ἀρχὴ τῶν ὄντων καὶ ὅτι περιέχει πάντα καὶ πάντα κυβερνᾷ, ὡς καὶ ὅσοι θεοὺς μὴ ἄλλους παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀλλὰ τὸ ἄπειρον ὑπολαμβάνουσιν. Ἐκ τούτου δὲ τὸ θεῖον εἶναι καὶ ἀθάνατον καὶ ἀγήρων καὶ ἀνώλεθρον φασὶν ὡς τὸ ἄπειρον. Ἐκ τῶν ἐναντίων δὲ τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἀπείρου διακρινόμενον καὶ τὸ ἄπειρον ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἀπείρου διακρινόμενον.

Thales

1.) Woda jest zasadą rzeczy (i we wodzie jest ziemia zanurzona). Ciężar ziemi, kruchość, jedność przeciwieństw, ogień jest ulotny. Homer: Okeanos (ὅστις γένεσις πάντεσσι τέτυκται ἠδὲ καὶ ἠὼς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοιτο - Odyseja) Ale dlaczego? Arystoteles: Może tak: ziemia jest płaska i pływa na wodzie; ciepło jest potrzebne do życia (wilgoć ciepła i [illegible]) [illegible] ziemia, a wszystko płynie z wody. Ciężar przeciwieństw wynikających.

2.) Wszystko [illegible] ziemia pływa na wodzie (γῆν γὰρ ἐφ' ὕδατος κεῖσθαι)

3.) Ze względu na [illegible] Bergów (πάντα πλήρη θεῶν εἶναι)

4.) Magnes przyciąga żelazo, bo jedno pomaga. Tordivor ἔμψυχον εἶναι, διὸ καὶ κινεῖ σίδηρον κινεῖ. (Ar. ἐξ ὧν ἀπομιμοῦνται) Bierzemy to słowo ἔμψυχον dosłownie i [illegible]

Tu resztki pożywienia, które [illegible] wilgotnemi pierwiastkami. Myślenie.

http://rcin.org.pl/ifis/

Ale to niepewne podanie. Pewne że 1.) wynikał pierwiastku,
2.) uznał za niego wodę. W tem postawieniu i rozwiązaniu
kwestyi przebija się myśl głęboko naukowa.
a.) ~~Sprow~~ Myśl przekształcania się jednych rzeczy
w drugie. b.) Sprowadzenie rzeczy do jednego
tylko pierwiastku (dzisiejsza chemia.) Więc ma
nowa myśli greckiej; od tej chwili w Europie istnieje
filozofia, metafizyka (filozofia przyrody.) Trojaki
od Thalera kierunek: 1.) Dlaczego woda – argument.
Thalera niewystarczy 2.) Pierwiastek wiązanego
odmiennego być musi od tego, co widzimy, spostrzegamy
3.) To co jest, jest właściwie rzeczą innem (pierwiastkiem)
aniżeli tem, czem się przedstawia: niedowierzanie
świadectwu zmysłów. – W drugim kierunku poszedł
Anaximander. Ur. 610 (11.) um. 547 (6.) „Uczeń"
i „przyjaciel" Thalera, Milezyjczyk. Pisał περὶ
φύσεως (pierwsza tego rodzaju książka – tylko jedno
zdanie przechowane i kilka urywków); wydał
ją dopiero, mając lat 63. O życiu nic bliższego nie wiemy.).

http://rcin.org.pl/ifis/

natomiast o działalności naukowej, która
jak u Talesa, do astronom. też zwracała się Kwestyi.
Sporządził glob niebieski i mapę ziemi, w której
uwydatnił ówczesne wyobrażenia o kształcie powierzchni
(bio wyprawa w okolice Afryki – Necho); pierwsza mapa
ziemi . Zaznajomił Greków z zegarem
słonecznym (Gnomon.) znanym w Babilonie. (Ustawił w Sparcie)
Podawał rzekomo wielkości ciał niebieskich. – Kształt
ziemi: nie spoczywa na podstawie, lecz unosi się.
Słońce w nocy dopełnia bieg dzienny; sklepienie,
do półkula 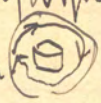 . Kształt kwiatka kolumny.
Średnica do wysokości 3 : 1. – Unosi się spokojnie, po niewoli
umieszczone w samym środku. – Ilość mamy
zad[illegible] pytanie, z czego skąd to wszystko. Termin
ἀρχή (pierwiastek). Ten pierwiastek jest
jest, jak wyraźnie twierdzi Anaximanes
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον (ἄϊδιον καὶ ἀγήρω)
więc niezniszczalność materyi, jej wieczność.
Dalej ἄπειρον nieskończony; w nieskończoność się wyciąga.

http://rcin.org.pl/ifis/

Więcej daleko i dane abstrakcye (por. Chaos).
Ale jeszcze dalej. Pierwiastkiem nie woda – bo i ona
nie lepszego od innych rzeczy dostrzegalnych; wreszcie
płyny często zapomnią istnienie czegoś innego; metal –
ogień – płyn. Więc raczej coś stałego i coś ognistego
wyprzedziło istnienie wody – i wszystkiego innego.
Ale to nie wystarczało dojrzeć do unifikacyi.
Więc dwie te rzeczy, ciepło i zimno, wyłoniły
się w drodze wydzielania ἐκκρίνεσθαι z pierwotnej materyi,
która zawierała w sobie jakby w zarodku
wszystkie inne rzeczy, ale jedna z nich
nie była. Anaximander niezadowalnia się
tem twierdzeniem, lecz stara się wykłócić
jak powstał świat. Naprzód wydzieliły się rzeczy
cięższe, potem lżejsze: niemia (jakby jądro)
woda, powietrze ogień (otaczające resztę jak
kora drzewo). Ale dziś już nie wszędzie woda i
ogień. Otóż woda miejscami wyparowała się;
powłoka ognista natomiast popękała (wedle Gomperza dzięki sile odrodkowej przy obrotach)

zamienia się w parę i t.d.

(Zasadniczo mogło to remis niczyjemu [illegible] powstawania, [illegible])

Była czemś nieokreślonem – ἀόριστος φύσις

Woda – Thau, wodór

dzięki wieczystemu ruchowi: διὰ τῆς ἀϊδίου κινήσεως

http://rcin.org.pl/ifis/

(dlatego też największe ciała niebieskie najdalej
odleciały (ziemia, planety, gwiazdy, księżyc, słońce, 2 razy ziemia)
Ta sama siła porwała także odłamy powłoki
powietrznej, które zgęściwszy się okryły odłamy ognia,
widocznego przez otwory tych powłok ognistych;
gdy te otwory się zatykają, następują zaciemnienia.
Także pytanie, skąd istoty żyjące. Pierwsze
zwierzęta z mułu morskiego (woda-ziemia u Homera)
Zwierzęta te były okryte kolczastemi powłokami;
które zamarły siebie, gdy z morza na ląd się przeniosły.
Ludzie pierwotnie żyli w ciałach rybich i dopiero
z czasem je opuścili (w tem myśl, jakby przeczucie
ewolucyi, z którem się wyraźniej spotkamy u Empedoklesa)
Także przyszłość świata. Wszystko, co powstało, musi
lej zginąć; pierwsza tylko materya pierwiastkowa.
Każdy byt oddzielny, szczegółowy jest jakby wykroczeniem;
skoro z pramaterii wyłoniły się oddzielne
rzeczy i istoty, wzajemnie sobie uciążliwe odbierają,
rozdzielają się, zakłócają pierwotną zgodę i harmonię.

Gdy stali się zdolnymi dać sobie sami radę.

http://rcin.org.pl/ifis/

Więc ich powrót na łono prematerji jest zasłużoną karą („Skąd jest początek jestestwom, w to samo konieczne musi być ich zgubą; ponoszą bowiem karę sprawiedliwą za niesprawiedliwość swoją wedle porządku czasu"). Myśl etyczna, pokrewna poglądom wschodu (tak twam asi) V — Tyle [illegible]. A; dość, by ocenić postęp wobec Talesa; by wiedzieć, że tu był system filozoficzny, zjednoczenie w pogląd na świat wiadomości przyrodniczych i nawet etycznych wczesnych. Świat martwy, żywy; ale duchowy jeszcze odrębnie nie występuje; i to jeszcze hylozoizm.

ἐξ ὧν δὲ ἡ γένησίς ἐστι τοῦς οὖσιν, καὶ τὴν φθορὰν εἰς ταὐτὰ γίγνεσθαι κατὰ τὸ χρεών, διδόναι γὰρ αὐτὰ τίσιν καὶ δίκην τῆς ἀδικίας κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν.

V Po powrocie wszechrzeczy do pierwotnego stanu prematerji nowy powstaje świat; tak w nieskończoność. (ἄπειροι κόσμοι)

Anaximenes również z Miletu. Czas dalszy śmierci 63. Ol. (528–524) ur. może 598. O życiu nie V napisał rozprawę; przechowane jedno zdanie (u Stobeusa) i kilka wyrazów. Po części postęp, po części zgnięcie się do Thalesa. Pierwiastkiem ἄπειρον nieskończony (nieograniczony), wieczny, αἰεὶ κινούμενον obdarzony wieczystym ruchem. Ale jest nim powietrze, ~~dech~~ powiew, dech.

V uczeń i przyjaciel Anaximandra.

Analogia świata z ciałem wiecznem i ludzkiem. Οἷον ἡ ψυχή ἡ ἡμετέρα ἀὴρ οὖσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὅλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀὴρ περιέχει.

(wskazanie utrzymuje)

http://rcin.org.pl/ifis/

Co zaś do tego, co spowodowało przyjęcie powietrza jako zasady ogólnej
pierwszej? (pot. przyczyny). Trudność przezwyciężenia, jak z substancji
nieokreślonej wychodzą rzeczy określone, nawet przeciwieństwa (zimno - ciepło),
jak taka substancja może w ogóle być nieokreśloną. Prasubstancja
musiała czynić zadość tym warunkom. Otóż ciepło powietrze,
zimno ściska; chuchanie daje ciepły powiew; dmuchanie
zimny [illegible] a powietrze nas ożywia — więc ono będzie tym
pierwszym; wszak wszystko otacza, wszędzie
przenika. A zarazem zrozumiałe, jak wszystko
z niego powstaje: przez zgęszczenie (πύκνωσις)
i rozrzedzenie (ἀραίωσις, μάνωσις). Rozrzedzając
wiatr, deszcz
się staje się ogniem, zgęszczając wodą i ciałami
rzadszego ziemią - kamieniami
stałemi (przejście: śnieg — lód...). Tu pierwsze
prawdziwie naukowe tłumaczenie; to przygoto-
wuje atomistykę: wszystko co jest, jest tą samą
substancją, w której tylko układ cząstek się
zmienia. [Mniej szczęśliwym był w kosmogo-
nii: ziemia — tarcza okrągła spoczywa na powietrzu; słońce
chowa się za góry i t.d.; lecz kilka myśli ciekawych   wiele myśli ciekawych i z kontrastu.
jak n.p. świecenie powietrza: wyjaśniając się tego teorji że powietrze rozrzedzone

http://rcin.org.pl/ifis/

Więc w filozoficznym pojmowaniu przyrody postęp;
w samem badaniu jej pewna niezdarność (w porównaniu
z Anaximandrem.); uwagi godne także ~~początek~~ jakoby przepowiednie
świadomego powiązania problematów antropologicznych
z kosmologicznemi (dusza człowieka i świata); przeprowadził
to pierwszy ~~[illegible]~~ i ostatni Joński filozof. Jej nie z Miletu
które [illegible] 494 zburzone po zapowiadającym się tak szczęśliwie
powstaniu Jończyków przeciw Persom. Milezyjczycy osiedleni przy ujściu Tygru.
Efez obejmuje rolę Miletu i wydaje Tolosa, Heraklita.
Trudności ~~[illegible]~~ w przedstawieniu: Herakl. przed Xenofanem
Pitagorasa, zwalcza je; bo o nich trzeba by mówić;
lecz co do pozytywnej filozofii swej jest dalszym
ciągiem Milezyjskich. Zeller stawia go rzadko, ale
Arystot. zestawia z Thalesem i Anaximenesem; Überweg,
Sawlicki, Gomperz, Schwegler tak samo. I my tak.
Heraklit z Efezu (także jońska kol., ale w powstaniu nie miał
udziału. Pochodził z rodu arystoks., od Androkliusza, ~~[illegible]~~ syna Kodrusa, który ~~[illegible]~~ Efez wedle podania zajął i z Grekami się w nim osiedlił.
Efezu, który sam należał do król. rodu Kodrij Sów (Kodrus), wedle
prawa dziedzictwa Heraklit miał być najwyższym kapłanem miasta (βασιλεύς)
ale zrzekł się tej godności na korzyść młodszego brata.)

http://rcin.org.pl/ifis/

W czasie powstania, któremu nie sprzyjał, był w sile wieku (40 lat) [nad wierszem: ἀκμή]
urodził się około 535; żył lat 60 (Diog.-Arystot.) umarł tedy ok. 475
O szczegółach życia nie wiemy; niezawodnie brał udział
w życiu politycznem miasta ojczystego, o czem świadczy wiado-
mość, że namówił Melankomasa, który dzierżył władzę nad
miastem do złożenia władzy; gdy po upadku pa [nad wierszem: niewolnictwa]
perskiego (479)
greckiej [illegible] Jonii jęła nad wszystkiem ustępować miejsca
demokratycznym, opuścił miasto i pełnił [illegible], (powstanie między 479–75)
złożywszy swe dzieło w świątyni Artemidy. | Dzieło to w 3 częściach: περὶ τοῦ παντός, πολιτικός, θεολογικός
περὶ φύσεως w całości nie przechowane; 138 fragmentów (Bywater Heracliti Ephesii reliquiae Oxon. 1877)
liczy podobnie; już w starożytności nie wszystko zrozu-
miano, ale wszystko uznane. Sokrates: „Com zrozumiał
ale do jej zrozumienia trzeba nurka delijskiego"
doskonałe; przypuszczam że reszta także [illegible]. Teofrast
(wedle innych Arystot.) nie mógł inaczej wytłómaczyć sprzeczności
i niejasności książki, jak przypuszczając, że chorobliwie
był usposobiony, gdy pisał. Arystot. skarżył się na niejasne
budowy zdania; stąd przydomek ὁ σκοτεινός.
Zdaje się, że Heraklit [illegible] z rozmysłem wolał przyrównanie
mówiąc: ἀλλὰ τὰ τῆς γνώσιος βάθη κρύπτειν ἀπιστίη ἀγαθή. [nad wierszem: [illegible]] [pod wierszem: podstęp] | „Bóg pytyjski nie wyjawia ani nie zakrywa, lecz zaznacza"

http://rcin.org.pl/ifis/

W ogóle dzisiaj czterech. ~~[illegible]~~ Oprócz tego, przeciw
mitologii, jaką wzbudzona przez Xenofanesa.
(przeciw Homerowi, Hezjodowi, uważaniu przez bogów
Bogów, modlitwy przed niemi („wyzywanie z murami"), ofiary
Kult Dionizosa, Misteryj (. Także przeciw ~~[illegible]~~ wielowiedzy Pita-
gorasa, Xenofanesa, i innych występuje; ~~[illegible]~~ „wielowiedza rozumu ~~[illegible]~~
nie uczy". „i gdyby tego mogła dokazać, nauczyłaby rozumu Hezjoda, Pitagorasa, Ksenofanesa, Hekataja" Bo też sam siebie wszystko zawdzięcza. (ἐδιζησάμην ἐμεωυτόν badałem w sobie samego); pierwszeństwo: (Arystoteles mówi: nie którzy ~~[illegible]~~ nie mają wiedzy z swoim poznaniem, jak i inni swej wiedzy) w r. Heraklita
Gardzi pochwałami i nagrodami; [illegible] tłumem,
„Którzy [illegible] nie mogą równać dobry z jednym dziesięciu"
(ὁ χδε ἐοι δος [illegible]) Niechże też [illegible] przez tłum [illegible] nie-
[illegible] tylko przez [illegible]; „jednej [illegible] przez
[illegible]: nigdy nie [illegible] poświętnej."
(δεινὸς ὑλακτῆς δήμου.. [illegible] (To [illegible] pierwszeństwo [illegible]
Arystokratą był też w swoich poglądach w ogóle; demokratyczne
rządy [illegible] mu się [illegible], zwłaszcza gdy w Efezie
doprowadziły do ~~[illegible]~~ wygnania Hermodora. Wtedy rzekł: „Efezjanie
dobrze by zrobili, gdyby się wszyscy jednego powiesili [illegible]
oddali; [illegible] wypędzili H., ~~[illegible]~~ mówiąc: niechaj między nami
nie będzie dzielnego człowieka; a gdyby się taki znalazł, niechaj
się udaje gdzieś indziej do innych. (Herm. [illegible] w Rzymie prawa)
XV tablic

[illegible]; [illegible]
[illegible] w przeciwieństwie do Demokryta

http://rcin.org.pl/ifis/

Działalność naukowa. Herakl. nie zajmował się jak Thales, Anaximander, naukami ~~specyalnemi~~ niefilozoficznemi; całą swą siłę fil. poświęcił; a tutaj dokonał, co u Anaximandra: Anaximenesa było ~~w zarodku~~ rozwinięte; fil. przyrody; fil. ducha objął daleko i dawniej uogólnieniami; tutaj więc jej metafizyka w prawdziwej postawie. Więc: I on szukał pierwiastka wszechrzeczy; ale w poglądach poprzedników widział trudność. Dlaczego, z jakiej przyczyny pramateryę wydziela z siebie inne rzeczy, powietrze się zgęszcza ~~i tu~~ skąd początek tych zmian? Niemogąc odpowiedzieć, a wierząc że są, twierdzi, że początku nie mają, że zawsze bez przerwy zmiany te zachodzą, ciągłe przekształcania, nie ma nic stałego. Οἷον ῥεύματα κινεῖσθαι τὰ πάντα. Ὅτι πάντα κινεῖ καὶ οὐδὲν μένει. Πάντα ῥεῖ. Δίς τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι. Ποταμοῖσι τοῖσι αὐτοῖσιν ἐμβαίνουσιν ἕτερα καὶ ἕτερα ὕδατα ~~ἐπιρρ~~ ἐπιρρεῖ; tej samej rzeczy nie można się dwa razy dotknąć. To więc zasadnicze twierdzenie, z którem łączą się dalsze.

http://rcin.org.pl/ifis/

Złudność zmysłów (τὴν ὅρασιν ψεύδεσθαι) (Κακοὶ μάρτυρες ἀνθρώποισι ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα, βορβόρου ψυχὰς ἔχοντος (gdy błoto trzyma duszę)

okazuje stałość pewną, tymczasem wszystko w ciągłem

przekształceniu (Mechan. teorya: ruch między cząsteczkowy)

jedno przechodzi w drugie; ciągłe ~~A stąd znowu dwa poglądy:~~ ważne następstwa:

~~Wszystko jest względne~~ stawanie się. Ale w tem leży też,

że wszystko, co zdaje się być czemś, ~~jest też~~ staje się zarazem czem i innem (Rzeka),

tak że każda rzecz w każdej chwili jednoczy w sobie

przeciwieństwa; na tem polega istota wszechrzeczy. (γίγνεσθαι πάντα κατ' ἐναντιότητα (διὰ τῆς ἐναντιοτροπῆς ἡρμόσθαι τὰ ὄντα)

To tak dalece bierze Heraklit dosłownie, iż uważa współistnienie

sprzecznych cech nietylko za możliwe, lecz nawet za ogólną

regułę, normalny stan rzeczy. ταὐτὸ τὸ ζῶν καὶ τὸ τεθνηκός, καὶ τὸ ἐγρηγορὸς καὶ τὸ καθεῦδον καὶ νέον καὶ γηραιόν; τὰ δὲ γὰρ μεταπεσόντα ἐκεῖνά ἐστιν κἀκεῖνα· πάλιν μεταπεσόντα ταῦτα.

Ale te sprzeczne cechy nie istnieją właściwie razem,

lecz ustawicznie w siebie przechodzą, jedne ~~ustępują~~ wypierają

drugie, walczą ze sobą, spierają się, wodzą walki o byt.

Walka ta warunkiem istnienia wszechrzeczy, gdyż istniejąc

ciągle w siebie się przekształcają; walce tej wszystko co jest

zawdzięcza że jest, stąd πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστιν

πάντων δὲ βασιλεύς (Spór rodzicem i władcą wszechrzeczy)

Walczące i spierające się przeciwieństwa tworzą najpiękniejszą

harmonią świata; bez przeciwieństw by jej nie było

http://rcin.org.pl/ifis/

Choroba czyni zdrowie miłem, zmęczenie sprowadza odpoczynek,
głód ~~sytość~~ [wodzi] nasycenie. Tak więc w świecie dzięki stawaniu przeciwieństw
panuje równowaga. + Zapatrując się tak na świat w [illegible]
wykształcił Heraklit pierwiastek, przeciwstawny [illegible], w ogniu
zobaczył [illegible] pogląd: Ogień, πῦρ; nigdy niespokojny, w
ciągłym ruchu. Z ognia wszystko jest, wszystko jest odmianą
ognia ([ἀνταμοιβή] [ἀμοιβή], τροπὴ πυρός) Ogień bowiem ciągle się
przemienia i przekształca, rozpala się, przygasa, wygasa, ochładza,
i tym sposobem wszystkie kolejno się staje. „Wszechświata nie stworzył bóg ani człowiek, lecz zawsze był i będzie ogniem wiecznie żywym, rozpalającym się w mierze i gasnącym w mierze."
Przygasając, ogień zamienia się w wodę, potem w ziemię;
ziemia w wodę, woda w ogień. Tam i z powrotem, w górę i w dół
(ἄνω κάτω ὁδός) Obie te drogi podobnie się przemieniają
tak się [illegible] jeden lub drugi okres panuje, ~~[illegible]~~ [na-]
Wreszcie wszystko się zmienia w pramaterię (ἅπαντα γίνεσθαί ποτε πῦρ) i znowu od początku (od nowa
A wreszcie tak, że te dwa procesy odbywają się równo-
cześnie i równolegle w niezliczonych przedmiotach. (ὁδὸς ἄνω
κάτω ὁδὸς μία) Natura wskazuje także okoliczność, że
tym niezmiennym procesem także są bogowie i ludzie [illegible]-
jący. „Jak ogień umierając staje się wodą, tak bogowie umierając stają się ludźmi, a bogowie się rodzą, gdy ludzie umierają." Bogowie zmieniają ogień [illegible], jak ludzie i im i [illegible] ziemia i woda.

Także pogląd [illegible] przeciwieństw [illegible] (dobre – niedobre)

(Mówiąc o tym i tamtym [illegible] z [illegible] nad [illegible])

http://rcin.org.pl/ifis/

Wszystko to dzieje się z nieuchronną koniecznością wedle odwiecznego i niezmiennego prawa. To prawo, ten porządek świata nazywa νόμος θεῖος, λόγος, Δίκη, θεός, Ζεύς, Ἀνάγκη, Εἱμαρμένη. Nic nie wyjdzie spod tego prawa w przyrodzie; lecz prawo to, ὁ λόγος on utożsamia z ogniem jako pramaterią. Stąd też mówi [illegible], że ogień jedynie wyj[illegible]ym, wszystkim rządzi. – Temu porządkowi podlega także człowiek; i tu wstępnie łączy on antropologię i etykę z całą filozofią przyrody. Dusza ludzka jest także ogniem albo też ~~suchem~~ powietrzem, które H. uważał za mniej doskonałą, jej trochę wyziębniętą formę ognia; wedle stopnia przesiąknięcia, i co potem idzie, wilgocią, dusze są więcej lub mniej doskonałe (zwierzęce i ludzkie). Najlepsza jest dusza (ξηρή) całkiem sucha. Dusza jest jednak odłamem ognia wspólnie powietrza cały świat otaczającego; tylko w połączeniu z nim coś warta i bez niego ~~[illegible]~~ przepada. Stąd różnica między snem a jawą; we śnie przerywa [illegible] między duszą osobniczą a powszechnością [illegible] wszystkie [illegible]; a [illegible] dusza [illegible] się [illegible].

~~v Sokrates w [illegible] [illegible]~~)

http://rcin.org.pl/ifis/

Umiejętność dostrzeżenia owego z ogólnego, z wspólnego jest
potrzebna, jeśli dusza ma się zgodzić z uzmysłowieniem dobra. ~~Którędy tutaj~~
gdyż jednak [illegible] jest tylko wspólny rozum (logos)
(τοῦ λόγου ξυνοῦ (κοινοῦ) ἐόντος, ζώουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἰδίαν ἔχοντες φρόνησιν.
Do tego wspólnego i jednego rozumu należy się we wszystkiem stosować δεῖ ἕπεσθαι τῷ ξυνῷ. (Dlatego zawsze wszechwiedza i wielkie [illegible] [illegible] w samym sobie, w drodze [illegible] [illegible] [illegible] [illegible])
Stąd [illegible] etyczne przepisy [1]: Wszystkie [illegible] dobre i konieczne (choroby, niesprawiedliwość etc.) [illegible]. Ludzie nawet [2]: Ze wszystkich [illegible] [illegible] najwyższa [illegible] [illegible], [illegible]. (i panowanie nad sobą. Ludzie niewiedzący – niewolnikami)
~~[illegible]~~ pożycie [3] [illegible] [illegible] prawom i [illegible]. Wszelkie bowiem prawo ludzkie jest odbiciem boskiego i boskiego i stanowi najwyższą skarb [illegible].
„Niewiedzących [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Tych [illegible] co po [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] i ludzie, a [illegible] i ich [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (nieśmiertelni?)
Tak [illegible] [illegible] ludzkie z całym światem w jedną [illegible] się całość. – Chociaż [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Heraklit, [illegible] [illegible] [illegible] wpływy – Platon, Stoicy. Aleksandryjczycy:
1) [illegible] [illegible] 2) [illegible] [illegible]
(wpływ Pitagorasa) (Ksenofanes)

http://rcin.org.pl/ifis/

3. Spór. Przeciwieństwo jako źródło życia. 5. Ustawiczna zmienność – i stąd względność wszystkiego. 6. Panteistyczny charakter systemu; wszystko jest objawem jednego wszechrozumu (Ognia). – Na Heraklicie kończą się t. zw. starsi filozofowie przyrody; łączy ich wspólność szczepu i Hylozoizm V. – W czasie trwania tej t. zw. szkoły jońskiej w koloniach zachodnich zupełnie inny kierunek filozofowania. Zwłaszcza dwie zmysłowo rzecz pojmowali, mimo pewnych abstrakcyj; nawet Heraklit, który nie dowierzał zmysłów świadectwu, gramatyczną przedstawiał sobie jako ciało zmysłowe.

V jeszcze później byli zwolennicy

Otóż w Grecji wielkiej dwie szkoły, które zupełnie się emancypują od zmysłowości: Pitagoreizm, Elastyzm.

Pytagoreizm. Twórca Pitagoras, pochodził z wyspy Samos (~~Kolonia dorycka~~) (ojciec Mnesarchos) ur. ok. 580. O życiu mało wiemy, mimo iż dwie biografie posiadamy (Porfyriusza i Jamblicha z 3 w. po Chr.); ~~to~~ są one bardzo fantastyczne (cudotwórca). ~~Pitagoras~~ ~~Z pewnością~~ Stwierdzić da się może, że był uczniem Anaximenesa i Ferecydesa, którego odwiedzał

ur. ok. 598
około 20 lat młodszy od Anaximenesa
" 50 " starszy " Heraklita
(535–475)

z wyspy Syros, VI w. astronom, twórca pewnej kosmogonii.

cf. pg 21

http://rcin.org.pl/ifis/

(Temison Stahlina)

na wyspie Samos; może też zwiedził Egipt; około
532 emigrował do Krotony we Włoszech południowych.
W mieście tem zastał bardzo przygotowany grunt; wspomnienie
porażki klęski zadanej Krotoniatom nad Sagrą przez
mieszkańców miasta Locri. Pitagoras rozwinął tu działalność
społeczno-reformatorską; zarówno etyczną jak polityczną.
założył [illegible] odrębne bractwo o własnej [illegible], który rozprzestrzenił się też na inne miasta Włoch południowych;
śmierć nie [illegible] związku. Był jednak oparty na władzy
arystokratycznej; opozycja polityczna - demokratyczna walka
[illegible]; około 500 spalili pitagorejczyków zebranych
w domu, w którym się gromadzili, prawie wszyscy zginęli;
np: Pitagoras - nie wiemy; tylko sam ów opuścił inne
przed 500 / może do Metapontu uszedł, tam umarł
związki pitagorejskie w innych miastach; wtedy zakon
nie istniał; ale nauka przetrwała [illegible] długie wieki
przekształcona i oddziaływała na późniejszą
filozofię. O nauce samego Pitagorasa mało wiemy
[illegible]; sam bowiem nic nie pisał; choć
był to umysł wszechstronny. Matematyk (twierdzenie Pitagorasa)

http://rcin.org.pl/ifis/

która wszystkim, lekarzom, politykom, reformatorom i wszyst-
kim była wzorem wielostronności (Heraklit). Nim do nauki
przystąpimy, poznajmy jego dziwaczne poglądy.
Pierwotnie wszyscy byli podobni, ludzi dzielących pod
względem duchowym, [illegible] do inteligencji
obyczajów; Krotoniaci, twórcy przedewszystkiem [illegible]
(mięsożerny z [illegible], [illegible] przystępu)
ci [illegible] Mity, Alkmeona [illegible] ich było
[illegible]. Jako nadzwyczajnie [illegible], dowodzi
[illegible] [illegible] niż z [illegible]:
Zamęt od [illegible] [illegible], [illegible]-
jących do naprawy obyczajów, gdy [illegible]
[illegible] [illegible], przystąpił do [illegible]
zakonu, [illegible] jego [illegible]
przepisami. Podział dnia, od [illegible] jedzenia i [illegible]-
[illegible], [illegible], wszystko, spania, [illegible] — nawet
przepisy dietetyczne i [illegible]. [illegible] (wpływ nakazów indyjskich ?)
były przez [illegible], [illegible]
przedewszystkiem panowanie nad sobą [illegible]
[illegible] i t. d. Członków zakonu łączyła ścisła solidarność.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Każdej chwili były oddzielone; naukę i nakazy
trzymano w ścisłej tajemnicy. Nic dziwnego tedy,
że podległa zostać bardzo podejrzeniom organizacja
społecznym i politycznym. W Krotonie spotkały one go
nadzieje Pitagoras, gdzie wszędzie zgromadził w około
jego adeptów; filie założone powstawały w Metaponcie
w T[illegible]cie, Sybaris, ~~w [illegible]~~ Rhegium: ~~Himera~~ (a w Lokri i Katanii)
i w Himerze; [illegible] o jednoczesnej [illegible] miast w
przeszły [illegible] pod [illegible] pitagorejskimi
[illegible]; [illegible] podział w [illegible] r.
ok 400 (właściwie [illegible])
później Archytas z Tarentu, pitagorejczyk. Sam
nauki Pitagoras nie zapisał żadnych; [illegible]
[illegible] nie [illegible]; także
już za życia otoczył go [illegible] tajemnicy; z
legendy wokół jego postaci. (Przypisywano mu [illegible],
[illegible] z [illegible], prawe udo
złote; przeszedł przez Hades, poprzednie
wcielenia (Euforbos pod Troją; tarcza w świątyni
Hery w Argos). — Zniszczenie Sybaris (510) — Krotona (506). —
Telis Rozpędzenie Kilon

http://rcin.org.pl/ifis/

Jak tamci i ojczyzny, tak pitagorejska filozofia
ma charakter dorycki. Przewaga czynnika etycznego, surowość, hard duszy
solidarność; obyczaje związku ze wspólnemi biesiadami (συσσίτια), stanowisko kobiet
a nawet opowiadają, że Pit. bawił czas jakiś na Krecie
i w Sparcie, by poznać tamtejsze urządzenia. Dalej dzia-
łalność polityczna; zamiłowanie do rządów arysto-
kratycznych. Najznamienniejszem Kult Apollina,
przeważający właśnie u plemienia dorydzkiego,
a właściwy także Pitagorejczykom; mówią, że ustawy
związku P. otrzymał od kapłanki delfijskiej
Temistoklei. Kult Apollina dążył do oczyszczenia
duszy; tak samo związek Pitagorejski; tem tłómaczy
się też rola muzyki. Etymologia Πυθαγόρας „ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἠγόρευεν οὐχ ἧττον τοῦ Πυθίου
Pamiętać też trzeba, że w Krotonie ludność
mieszana, achejsko-dorycka, co niezawodnie
przyczyniło się do zaostrzenia stosunków między
Pitagorejczykami i resztą ludności; że ludność
dorycka nadawała ton, o tem świadczy wyraźna
gimnastyka, która miasto taki wyjątkowo zjednała.

http://rcin.org.pl/ifis/

Co do samej filozofii, wielkie trudności. Co pochodzi
od Pit. z ustnych nauk? Pierwsze dzieło tej szkoły
od Filolaosa pochodzi, współczesnego Sokratesa,
który razem z Lyzisem, późniejszym nauczycielem
Epaminondasa, z poł. Włoch do Teb przeniósł się
3 części περὶ κόσμου, περὶ φύσεως, περὶ ψυχῆς
przeniósł. Fragmenty jego dzieł (zebrane przez Böckh'a: Philolaos d. Pyth. Lehren nebst den Bruchstücken seines Werkes (1819))
może jednak
jedynie [illegible] bezpośrednim źródłem. Filolaos był uczniem
uczniem Pitagorasa, więc mógł tej doktryny prze-
formować. Im dalej od Pitagorasa tem więcej pojawia się
spekulacji mistycznej kabalistycznej. Niepowetowaną
szkodą jest zaginięcie dzieł Archytasa z Tarentu
(ucznia Filolaosa)
(około 400) i monografii Arystotelesa περὶ τῆς Ἀρχύτου φιλοσοφίας.
Arystoteles nie mówi nigdy o filozofii Pitagorasa,
lecz pitagorejczyków, pitagorejczyków, więc i on
jej z trudnością odróżniał. Tak też i my postąpimy,
uważając ile możności uwagę na to, co pierwotne. (Porównanie z kastami kapłańskiemi przechowującemi naukę, według których dzieła [illegible] [illegible].)
Filozofia Pitagorejska wyrosła z uprawiania
arytmetycznego geometrycznego 2, z kultu [illegible] uprawiania
[illegible] 3, z tajemnic religijnych, [illegible]
[illegible] w [illegible] [illegible], z [illegible] [illegible] (bezpośrednio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] z [illegible].

http://rcin.org.pl/ifis/

To też trzeba w niej odróżnić oba [?] wyniki
kosmologiczny od antropologicznego wyniku;
Jak wielkie wrażenie robiło ono, jest [illegible]
u Heraklita tu jeszcze więcej. Zasadniczym
przykładem ~~[illegible]~~ (do kosmologicznego) jest twierdzenie: Cały świat
jest liczbą i harmonią. (Arystot.: τὸν ὅλον οὐρανὸν ἁρμονίαν εἶναι καὶ ἀριθμόν)
Skąd [illegible] sam Pitagoras doszedł. Przy którym
stosunki liczb były mu jako matematykowi
dobrze znane; odkrył je w akustyce, ważne że ich
nigdy nie zapomniał. Muzyką zaś wielce się zajmowali;
pitagorejczycy badali teoretycznie. Ze strony akustycznego
znaczenia wysokości tonów odkryli, że długościom strun
dźwięków odpowiadają stosunki liczbowe. Oktawie
stosunek przy oktawie 1/2, przy kwincie $\frac{2}{3}$, przy kwarcie $\frac{3}{4}$
coś nieuchwytnego jak dźwięk, objawiło coś ścisłego,
trwałego, pewnego. Dźwięki okazały się przynajmniej
niewidzialnie, wyrażone w liczbach; ze pewien stosunek
liczbowy wynika z dźwięku; dźwięk od liczby
zależny, dźwięk z liczby wynika. Pytanie się
nasunęło, czy tylko dźwięk?

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Pytanie, z czego wszystko wynika, żywo zaprzątywało umysły; odpowiedzi nie zadowalniały, zmieniały się. Tu znaleziono coś nowego, o czem można było zrozumieć (vide monochord) dlaczego jest niewidzialne, chociaż tkwi we wszystkiem na dnie; wszak liczby, ilości nie są widzialne, tylko rzeczy ilościowe, a przecież niemożliwe bez ilości. Filolaos: Wszystko co poznajemy zawiera ilość; bez ilości nic nie da się poznać ani nawet pomyśleć; bez ilości wszystko jest niejasne i niewyraźne --- A widzimy i stąd i potęgę liczby takie we wszystkich dziełach i myślach ludzkich; zarówno w rzemiośle jak w sztuce. —

Wszystko jest więc liczbą, ilością. Do tego samego rezultatu prowadziło też rozważanie kształtu ciał składających świat. Wiedzieli, że bryłę otaczają płaszczyzny, płaszczyznę linie, linię kropki. Otóż kropka punkt jest pierwiastkiem, z których tamte twory geometryczne powstają; podobnie jak ilości z jednostki. Utożsamili punkt z jednostką, linię z dwójką (2 punkty) płaszczyznę z 3 punkt, bryłę z 4 punktami.

Do tego skłaniał sam język grecki — po części nasz (podniesień do kwadratu — liczby czeskie — „pierwiastek" z kwadratu daje linię, ~~z tetraedrów daje kw~~ Tak więc pierwsze 4 liczby 1+2+3+4 są podstawą istotą nietylko harmonii, lecz wszystkiego co jest.

$\left(\frac{1}{2}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}\right)$

http://rcin.org.pl/ifis/

Dlatego nazwana jest boską czwórką. Do czego ρίζα και πάγα – na nią przysięgali
przyczynił się fakt, że 1+2+3+4=10, a z dziesiątki
wszystkie inne liczby (Pit. miał pierwszy wprowadzić
do grecy system dziesiętny). A także wszystkie sprawy
duchowe do liczb się sprowadzają (Miłość i przyjaźń = 8
= oktawa, najzupełniejsza harmonia), sprawiedliwość 4 (ισακις ίσω – w kojarzeniu kierunku równości – kwadrat)
I stąd [illegible] mistycyzm liczbowy, który w spekulacjach
religijnych taką rolę odgrywa (Tory, siedem). –
Ale jak oni świat wyprowadzają z liczb? W liczbach
zamykają się przeciwieństwa: określone i nieokreślone,
~~[illegible]~~ nieparzyste i parzyste, jedność i mnogość. A przeciwieństwa
te już w pierwszych dwóch liczbach (1, 2) zawarte.
Z pierwszej nieparzystej, z drugiej parzyste. Choć jedynka jest zarówno parzystą jak nieparzystą
w parzystych przeważa jedność (stała reszta) w pa-
rzystych dwójka (przez 2 dzielone). Te cechy dzielą wszystkie
rzeczy, gdyż z liczb powstają i wskutek tego rozpadają
się na dwa szeregi: jedne nie dają się dzielić ani
mnożyć (pod znakiem jedynki), drugie
podzielne i rozmnażalne (pod znakiem dwójki).
Pierwsze stałe, boskie, niezmienne, drugie zmienne.

http://rcin.org.pl/ifis/

Ale jednostka jest w każdej liczbie; tworzy ją z siebie przez dodawanie; jest więc czynnikiem kształtującym, czynnym; parzyste zaś są bierne; w nich jedynka znika więcej. A ponieważ jedynka w nieparzystych zawsze trwa i jest granicą ich podzielności; przeto nieparzyste liczby są czynnikiem określającym parzyste, które przy podziale się rozpływają są nieokreślone, nieograniczone.

Z temi przeciwieństwami łączą inne, zaporzyczone z babilońskiej tablicy przeciwieństw.

Uwagą godny jest tu ten dualizm, gdyż przeciwieństwo między ograniczającym a nieograniczonym pierwiastkiem wywołuje dalsze formy bytu. Słabo zaakcentowane jest u Anaximandra (ciepło i zimno); tu ważniejsze odgrywa rolę, nie tylko w kosmologii, ale też jak zobaczymy w antropologii. — Wedle szematu stosunków liczebnych i muzycznych skonstruowali też świat cały, pierwszy raz przez nich nazwany κόσμος kosmosem dla panującego w nim ładu.

Oprócz kropek, linii, powierzchni tych wsi i innych by ciała powstały, mianowicie płyny, które rozdziela punkty, linie, powierzchnie, które by się inaczej zlewały ze sobą.

Granica	Nieograniczone
πέρας	ἄπειρον
nieparzyste	parzyste
περιττόν	ἄρτιον
jedno	mnóstwo
ἓν	πλῆθος
prawo	lewo
δεξιόν	ἀριστερόν
męskie	żeńskie
ἄρρην	θῆλυ
spokój	ruch
ἠρεμοῦν	κινούμενον
proste	krzywe
εὐθύ	καμπύλον
światło	ciemność
φῶς	σκότος
dobro	złe
ἀγαθόν	κακόν
kwadrat	prostokąt
τετράγωνον	ἑτερόμηκες
+	—

http://rcin.org.pl/ifis/

Liczba 10 oraz ἁ pojęcie Harmonii odgrywa tu zasadniczą rolę. Świat ma kształt kuli (Anaximandra) jako kształt najdoskonalszy. W środku znajduje się ogień centralny jako ognisko wszechświata (ἑστία τοῦ παντός), skąd ciepło i światło przenika wszechświat. Wokoło ognia centr. krążą ciała niebieskie w obwodach kolistych. Stąd σφαῖραι. Po kołach, bo to najdoskonalsze krzywa; liczba ich jest 10. (1+2+3+4) A zatem na obwodzie: sfera gwiazd stałych, potem pięć planet (Saturn, Jowisz, Mars, Wenus, Merkury), dalej słońce, księżyc ziemia, a aby było dziesiąte przyjęli przeciwziemię, ἀντίχθων. Cały ten świat otoczony jest powłoką ognistą, w której przebywają żywioły w całej czystości: ogień, woda, ziemia, powietrze i (eter). (Pięć pozostałych płaskościanów temu odpowiada: Sześcian - ziemia; czworościan - ogień; ośmiościan powietrze; dwudziestościan - woda; dwunastościan piąty żywioł (quinta essentia). W krainie sublunarnej żywioły nie są czyste, lecz mieszaniną (np. ogień ziemski mieszaniną wody i powietrza) - Po za tą powłoką

http://rcin.org.pl/ifis/

V (ko[illegible], [illegible], [illegible], [illegible])

wyłania się τὸ ἄπειρον – czynnik przeciwstawiony
ograniczającemu, πέρας. Z tą tylko przesłanką na układ
świata łączy się ta nauka; tak jednak udziałem pi-
tagorejczyków, drugi zarzut – fantastyczne, [illegible]
[illegible] prawdy i traktowane w [illegible]. 1). Nauka
o oddychaniu się z nowej [illegible] świata. Ogień środ. zii
środkowy bowiem znajduje się w sferze podksiężycowej,
skąd razem z powietrzem wydychanym się [illegible]
księżycowej przemiany do świata nadksiężycowego
i stąd się jego [illegible]. Wszystko posiadający w tem
sposób w sferze podksiężycowej [illegible] powietrznego
[illegible]. Więc świat jest żywym organizmem.
2.) Harmonia sfer. (3.) Ideologie [illegible].   (jeśli nie dostępne, to jest prymitywniej i idealne [illegible] 3.)
Pitagorejczycy sami wyłożone tak jak Anaksymander
ziemię w środku umieszczają, ale nadal jej i innym
ciałom niebieskim [illegible]. U Filolaosa (2.) jej
[illegible] prawdy [illegible]. Podmiotem [illegible] 921.
[illegible]: dziennym, [illegible]; skomplikowany,
spiralny. Ruch ten wytwarza: na [illegible] i [illegible],

http://rcin.org.pl/ifis/

rzeczywistym pozostawiony, pozornym dziennym ruchem słońca (więc rzeczywisty ziemi)
ale tak jak słońca, tak też księżyca, gwiazd stałych:
natomiast ziemia się porusza w kierunku z zachodu
ku wschodowi. Ale jak ziemia się porusza? Nie naokoło
raz w przeciągu 24 godz.
swej osi, lecz tylko na około ognia środkowego, zwrócone
ciągle tą samą stroną ku słońcu. Dlatego też nie widać (Takie ruchy mamy; obrotowe nie dostrzegamy)
(ognia środkowego)
przeciw ziemi. Więc zarzucono położenie środkowe
nieruchomości
i ~~[illegible]~~ ziemi; przyjęto kształt kulisty, pochyłość
pojęcie ruchu pozornego.
ekliptyki. Droga dla teorji Kopernika utorowana
i wkroczono na nią już w starożytności. Naprzód
zarzucono przeciw ziemi i ogień centralny, gdy
rozszerzył się horyzont geograficzny. (Hanno, wyprawy
Aleksandra). W następstwie tego zamieniono ruch
krążący ziemi na obrotowy. Uczynił to Ekfantos,
pitagorejczyk albo Hiketas (pitag. z Syrakuzy). Niebawem
zauważono też okresowe potęgowanie się jasności planet,
co kazało zarzucić myśl, jakoby krążyły w kołach koncen-
trycznych naokoło ziemi, gdyż trzeba było przypuszczać,
że zbliżają się do ziemi i oddalają się od niej.

http://rcin.org.pl/ifis/

A ponieważ Konstelacje Merkurego i Wenery w odniesieniu
do słońca były posiane z równym ruchem słońca,
przeto ruch i powiązano z ruchem słońca. Uczynił
to Heraklides z Heraklei nad morzem czarnym,
przez Platona, przyjaciel Pytagorejczyków. Stopniowo
i inne planety tak pojmowano: Więc teraz ziemia
obracająca się na około swej osi w środku, naokoło
ziemi słońce, na około słońca wszystkie inne
ciała niebieskie. Ale niebawem powstało przeko-
nanie, że słońce większe od ziemi, że mu nie wypada
więc krążyć naokoło ziemi, lecz raczej na odwrót.
Przypuszczenie to uczynił Arystarch z Samos
(28 [illegible] Chr.), Kopernik stawiając tuż. Więc już
istniał pogląd Kopernika w stawiając tuż, dzięki
właśnie pitagorejczykom. Niestety zarzucono
i przyjął się pogląd Ptolemeusza (II w. po Chr.) –
trzeba było przeszło 12 wieków, aby prawdę na
nowo odkryć. Ale tej Kopernik powołuje
się na swoich pitagorejskich poprzedników.

V Kazano im krążyć w około słońca.

V (jak później Tycho-Brahe)

http://rcin.org.pl/ifis/

do 55

http://rcin.org.pl/ifis/

Skrupulatność rob. skrupuł. —

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Ale mimo, że ten pogląd powstał pierwszy w metempsychozy
[illegible] w Grecji [illegible] się nie [illegible]
przed Pitagorasem; świadczy o tem fakt, że [illegible]
[illegible]. Ale [illegible] z wiarą w met.
[illegible]; Herodot [illegible]
Egipt. [illegible] metempsychozę w innej [illegible]
[illegible]; natomiast [illegible] z Indyjskie
[illegible] (wegetaryanizm, [illegible])
W Indyach met. już przed Buddą. Ale Pitagoras współczesny
Buddzie (um. 480); Indye [illegible] pod panowaniem
Cyrusa, który panował nad [illegible].
A jak [illegible] o tem
świadczy fakt, że metempsychozy i pitagorejczyk [illegible]
[illegible]. Najważniejszym
[illegible] jedna [illegible]: Upadek duszy,
która nie z przyrodzenia lecz z własnej winy w ciele się
znajduje; jest ona [illegible], ciało
jest jej grobem, więzieniem. A [illegible]
o Dionizie [illegible]
człowieka: [illegible]

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

[illegible], [illegible], z [illegible] [illegible]; u pitagorejczyków
[illegible] się to z podziałem świata na mniej doskonałe i
doskonałe strefy (strefa podkreślająca: φιλομετάβολος
γένεσις, ἀταξία, — Olympus i w ogóle ich przeciwieństwami.
Dusza jest sama z siebie harmonią, spokojem, doskonałą;
miejsce jej w Olympie; z własnej winy dostała się w strefy niższe,
gdzie [illegible] harmonia doznaje zakłócenia. Ale zadaniem
jej wydostać się z tych nieprzyjaznych warunków; drogą
do tego ciągłe odradzanie się. Z chwilą gdy dusza [illegible]
jednociało, gotowa jest wejść w drugie; tych dusz
takich (gotowych) jest zawsze niezliczona rzesza; wskazuje
na pytki, widoczne, gdy słońce na nie padło. Czy to
porównanie, czy dostrzeżenie, nie wiemy. Wiemy natomiast,
że podobnie jak Anaximander i Heraklit Pitagorejczycy
[illegible] w powtarzanie się cykliczne pewnego [illegible] faz
świata. V Jest to myśl na wschodzie (u Stoików) dobrze
znana. Tym sposobem metempsychoza łączy się mocno
z Kosmologią. — O etyce pitagorejskiej już ćmy
mówili; tu wskażę tylko jej związek z zasadniczą

V (Eudemos Hippocryp I' 112)
uczeń Arystotelesa

http://rcin.org.pl/ifis/

62

p 15/12 05

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

że na drugi rok[zumienie] nie pomi[nął] nas wielkiej[szego] Rzeźnia
[grec]kiego. To [o]n [l]at [p]rzedwiecki [p]isał [o] Elei, nie[u]mar[łym]
[p]rzez [p]ewnego [n]ieznajo[mego] [p]oetę [ok]oło roku 478,
[cz]yli [ok]oło 476. Mówił [o] [p]ięknej [A]nadi mawro. Żyjąc
[w] [cz]asach [p]rzeszłych [o]dróżniano [p]ewne [k]ilkunastu [p]oetów [o] tym [s]amym [i]mieniu (żyli około roku 1830)
[J]ednego [z] [n]ich [n]azywano [P]ierwszym [T]rzeciego [D]rugim [T]rzeciego
Topyr[...], [p]rzymiarowym [p]oetą [z] [A]rgolidy [p]ochodzącym, [p]oetą
[t]ragicznym, [p]o [k]tórym [o]d [p]rzeciwnego [p]ierwiastka, [p]oetą
[N]adto [p]isarzem [w]ielu [r]zeczy [z] [M]elissą, [k]tórej [n]ieustępliwie
[o]dmawiają [d]owcipu [p]oetyckiego [z] [X]enofanesie.
[W]ydał [w] [p]iśmie [M]üllera [p]ozostałe [f]ragmenty [E]leatów [i]
[X]enofanesa [d]o [p]rzepisanej [p]rzez [H]erodotosa [w] [p]rogramie
[p]oezji [p]rzetrwałej [p]ełni [p]ieśni. [P]rzeszły [w] [H]erodota [z] [H]omera,
[w] [k]tórej [p]rzykładem [B]rzin [n]ad [k]adzi [K]rwią, [ś]wiadectwo [k]ilkotysięcznych [m]ężczyzn [z] [d]ziką [w]ytrwałością,
[i] [n]ajlepiej [o] [n]ieśmiertelność", ale [i] [z] [n]iego [j]ednak [p]ozostało:
[p]rzepiękna [a]ntyczna [p]rzypowieść [o] [K]rezusie [p]ogrążonym [w] [t]ki
[B]rzin [n]ajczystszymi [w]ersami [o]pisana mym: [T]rzykroć [p]ró
[j]ednowyrazowe [p]ożegnanie [o]trzymuje. „[J]ak [w]ielkim [n]ędzą
[ż]yją, [ż]e [B]rzin [j]ak [n]ic [w]ydaje, [n]ie [m]ają [o]ni [c]zasu, [a]by [p]orzekli"

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

„a gdyby kto był Krzcił mimo mię i mimo moich uczniów jako
Grzegorz pisze Ochrzczeni uprzednio mogliśmy jeszcze
dalej się pytać, słuchać się do pierwszego kapłana aby przed
drugim wszystkim z ignorancją dla wszystkich. Ojcowie o wielkie
i Bogach przyszła mowa Nestoriusza. Kościoły przeciw
na przeciwnikowi Boga, przeciw zaprzeczeniu przyjęcie

Boga – wiedzieli (wszystkie) Fragment: Εἷς θεὸς ἐστὶ
θεοῖσιν καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος | οὔτε δέμας
θνητοῖσιν ὁμοίιος οὐτε νόημα. | Οὖλος ὢν
οὖλος ὁρᾶι οὖλος δὲ τ' ἀκούει | ἐπὶ πάντα δὲ
πόλον φρενὶ πάντα κορύσσει | ἆσσον δ' ἐν
πάντεσσι νόου ἀφράστοιο πέλεται | οὔτε μετέρχεσθαι
μιν ἐπιφρασσαι δὲ θνητὸν ἔλυγ.

Tożsamość na wszystkim. Bóg wszechmocny, wszech-
obecny, wszechwiedzący, i mimo Boga się, ale i-ta wola
Zbawiciela. Wszelkie to nie istnieje X. Twierdzi
wszelki, że wszystko co jest jest jednym jednym
bytem, a [illegible] jednym jedynym bytem jest
Bogiem. Jeżeli ktoś mówi, że Bóg jest nie jednym,
wtedy się, że X. nie wierzy w Boga (οὐδὲν διαφέρουσιν)
Ale gdyby wszelka ta wielkość Ojcowie Kościoła
wszystko wskazuje mówić Nestoriusz o wszystkim wszystko a nawet jedynie, że wszystko jest jednym
a [illegible] Bóg to jedno Bogiem (εἷναι καὶ τοῦτο ὑπάρχειν θεόν)

jeden jest Bóg wśród Bogów i bóstw wszech najwyższy
Ojciec Wszelkim poddany wszystkiemu ani wszystkim
Cały we wszystkim i cały, cały we wszystkim wszystko
przenikający [illegible] bez [illegible] wszystkiego, [illegible]
Bogiem się ani poprzez bez wszystkiego, bez wszystkiego
ale wszystkim [illegible] z jednego miejsca na drugie.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

61

Mamy tu więc panteizm; to właściwie tylko konse- (Indye)
kwentne uspirytualizowanie pierwotnych pojęć wszystkich
wschodnich mitologii ([illegible]). Podobnie też w
Indiach [illegible]; początki metempsychozy na krótko
przed nauką o atomach wystąpiły. Xenofanes ~~[illegible]~~
[illegible] i innych poglądów [illegible] w
~~[illegible]~~ [illegible].
Pierwszy przypuścił myśl sceptyczną, przed Heraklitem, a głównie przed Sofistów
I tak mówi potem [illegible] „Nie widzi Boga
człowiek wszystkiego [illegible], [illegible] w [illegible]:
Ale [illegible] nigdy nie dostąpię. Καὶ τὸ μὲν οὖν σαφὲς οὔ τις ἀνὴρ ἴδεν οὐδέ τις ἔσται Εἰδὼς ἀμφὶ θεῶν τε καὶ ἅσσα λέγω περὶ πάντων
Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα τύχοι τετελεσμένον εἰπών Αὐτὸς ὅμως οὐκ οἶδε· δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.
Wiedzy dokładnej nie posiadł nikt [illegible] nie będzie. Może ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ coby też wiedzy o Bogu i [illegible] powiedzieć. Choćby nawet udało
[illegible] prawdę powiedzieć, sam o tem nie wiedział; ~~[illegible]~~ wszystko jest tylko domysłem.
Nie [illegible] to Xenofanesowi wyrażać
poglądy na powstanie [illegible], [illegible]
o tem, że [illegible]. Uczył, że wszystko powstało
z ziemi i wody; [illegible]
[illegible], oparte na [illegible]
i [illegible], o [illegible] w [illegible]
[illegible] na Malcie. Uczył, że następnie w kolejnej po sobie zmianie okresy, gdzie
~~[illegible] okresy [illegible] wszystko wypełnia.~~ Mimo to [illegible] następuje.

http://rcin.org.pl/ifis/

w których woda i ziemia ze sobą się pocieszają i gnoją się
oddzielają. ~~[illegible]~~ filozofa Tolińskich wiadomości
o kosmologicznych poglądach X'a
~~[illegible]~~ nieposiadamy.

Parmenides Ur. w Elei, z rodu majętnego i wpływowego.
Ur. między 520:510; miał być uczniem Xenofanesa, był nauczycielem dwóch Pitagorejczyków (Ameinias Diochaites)
w mieście rodzinnem miał się zasłużyć około kodyfikacji
praw; więcej o jego życiu niewiemy; daty śmierci nieznamy;
Plato w Teatecie i w Parmenidzie opowiada, że mając lat 65 był P. w Atenach V
umarł więc nie przed 455–445. – Napisał poemat ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
περὶ φύσεως, fragmenta (1556) wydał ~~[illegible]~~ ostatnio Henryk Stein
w Symbolae philologorum Bonnensium 1864–67. Na dwie
części był poemat podzielony. Filozofowi objawia bogini mądrości
[illegible] wiedzę: o tem co prawda, i o złudnych mniemaniach.
Treść poniżej. Parm. cieszył się wyżej w starożytności
wielkiem poważaniem. Plato nazywa go „wielkim" (ὁ μέγας)
Aryst. nie tak bardzo, ale ze wszystkich Eleatów stawia
go najwyżej. Umysł bądź co bądź potężny; właściwy
twórca fil. eleackiej, sformułował w sposób lapi-
darny myśli, przez Xe. poruszone i. ~~[illegible]~~ w nim koncen-
trują się oba umysłowy wywołany z jednej strony Pitagorasem, z drugiej Heraklitem

V. Był już stary i siwy podczas przybycia do Aten w towarzystwie Zenona, podówczas 40-letniego – Sąd Platona: [illegible] 62 [illegible].

V.² i wstęp. Ze wstępu przechowały się 32 w., od części 80, z 2ej 32 w. [illegible] w [illegible] [illegible] wyjęte (?) i objaśniane ten poemat przez [illegible]. Język [illegible]. Forma poetyczna wcale nie udana. Wstęp opisuje podróż poety do krainy prawdy. Jedzie na wozie, ciągnionym przez dzielne rumaki do Bogini, [illegible] się [illegible]; córy słońca (Heliady) wskazują drogę; bogini prawdy przyjmuje go łaskawie i biorąc go za rękę mówi: „Witaj młodzieńcze, co przybywasz do mego domu w towarzystwie nieśmiertelnych woźniców. Nie zła dola przywiodła ciebie na tę drogę, która leży z dala od przystępu (?) ścieżki śmiertelnych, lecz [illegible] prawdy i słuszności. Potrzeba tedy, abyś się dowiedział wszystkiego, poznając i wierną myśl prawdy, tak jako [illegible], oraz domysły śmiertelników, w których nie masz ni prawdy ani wiary." – Ta ostatnie [illegible] układ poematu na 2 części (τὰ πρὸς ἀλήθειαν) τὰ πρὸς δόξαν)

Pobudzonym do swej metafizyki został P. doświadczeniem potocznem i konsekwencyami, które z niego wyprowadził Heraklit. Doświadczenie potoczne uczy, że rzeczy powstają i giną, oraz że się zmieniają; stąd Heraklit mówi, że rzeczy równocześnie są tem i tamtem; sprzeczne zawierają w sobie cechy, nigdy właściwie nie są niczem czemś, lecz zawsze się „stawają".

Przeciwnej nauce gwałtownie występuje Heraklit Parmenides. Zwolenników jej nazywa ślepymi i głuchymi „bałamutnem plemieniem". Wedle P. nie możliwem, aby to co jest czemś, mogło być zarazem czemś innem; aby mogło równie dobrze być i jak nie być. Alternatywa ostro postawiona (matematyczne wyszkolenie): Albo jest albo nie jest; być zaś może tylko to co jest, tego, co nie jest, nie ma. (ἔστι γὰρ εἶναι, μηδὲν δ' οὐκ εἶναι)

Otóż, co nie jest, twierdzić że jest, to kompletna niedorzeczność. Stąd teraz ważny wniosek, dotyczący nauki Heraklita: To co jest, musiało być zawsze i też zawsze będzie. Nie może ani powstać, ani ginąć. Jeśli bowiem nie zawsze było, musiał być czas ~~musiałby powstać~~ ~~z niczego, ale „nic" nie jest w ogóle, z niczego nie powstać nie może.~~

οὔτε γὰρ ἂν γνοίης τὸ γε μὴ ὄν, οὐ γὰρ ἐφικτὸν, οὔτε φράσαις

Wszak to co nie jest, ~~nawet~~ jest niczem, a niczego nawet pomyśleć nie można. Aby coś mogło być pomyślanem musi być czemś, tak że być a być pomyślanem zawsze się łączy (τὸ ~~αὐτὸ~~ γὰρ αὐτὸ ~~ἐστι~~ νοεῖν ἐστι ~~καὶ~~ τε καὶ εἶναι) Τοὐτὸν δ' ἐστι νοεῖν ~~τε~~ τε καὶ οὕνεκεν ἐστι νόημα. –

http://rcin.org.pl/ifis/

w którym to, co jest, nie istniało. A jakże może
to, co jest, nie istnieć? – Dalej: dlaczego, skąd z nicości
wzięło się coś? Nie da się zrozumieć; więc to, co jest,
musiało być zawsze. – A tak samo będzie zawsze istnieć, ἀγένητον – ἀνώλεθρον
gdyż to, co jest, nie może przestać być; wtedy bowiem by nie
istniało – a jak może to, co jest, nie istnieć? – Dziwaczność poprzednia
byłaby [illegible] zrozumiała, gdy przypomnimy sobie, że
one wyszły z opozycji przeciwko Heraklitowi, wedle którego
nic właściwie nie istnieje, wszystko tylko powstaje ustawicznie
i ginie, a zatem znajduje się w pośrodku między
istnieniem a nieistnieniem. Parmenides uznał
potwierdzenie. Albo jest, albo nie jest. Co zaś jest, to jest
naprawdę, nie może być tylko pół na pół. – Otóż ~~Możemy~~
to [illegible] ma w pełni być i istnienie,
~~się pytać dalej, co to właściwie jest, posiada takie~~
~~wyjęte jest z pod wszystkiego, co mogłoby~~
~~nierzeczywiste pełne istnienie?~~ To, co widzimy, spostrzegamy?
Naruszyć tę zupełną nierzeczywistość; więc przede-
wszystkiem z pod wszelkich zmian: W tem co jest
nie ma ani „przedtem" ani „potem", nie ~~było~~ można o niem
powiedzieć, że było lub będzie, gdyż ono zawsze jest i jest i jest. –

Οὐδὲ ποτ᾽ ἦν οὐδ᾽ ἔσται, ἐπεὶ νῦν ἐστι ὁμοῦ πᾶν

ἀκίνητον ὂν

Następnie nie może z tym w jeden pradawnego rzeczy; dalej
nie może w wiecznym (ὄντος) przemijającej rzeczy; jest niepodzielne i
niepodzielne, nie może w nim podmiot powstać i odchodzić, nie ma ani odmiany przyjęcia powstania w nim.
jest ciągłem (ἓν γάρ ἐστι τὸ πᾶν ἓν ἐστι τὰ κατοῦσα πάντα) Arystoteles: ἓν οὐσία καὶ
jedność ilościowa, nie tu takiem, a tam innem, lecz wszędzie
jednakowem, wiecznem, niezmiennem, πᾶν ὁμοίον, πάντοθεν ἴσον. Więc wszystko w jeden jest jednem
Jeszcze pewne twierdzi P. o tem wszystkiem mówi się jest
(οὐκ ἀγένητον ὄν)
bytem niepowstałem i przeto wiecznem. Kształt przyjęcia Kształt przyjęcia, (πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρης ἐναλίγκιον ὄγκῳ μεσσόθεν ἰσοπαλές)
nie odchodzi z niego, żadnym kierunku przyjęcia jednakowo, w równej mierze i jednakowo. [Simplicius ok. 500
celby (σῶμα ἂν)
Takie bycie potrzebuje przeto to wszystko, co nieprzemijające
istnieje. Wszystko tedy, co nie powstało było wiek, istnieje
było przyszłe; gdyż Bytowanie przeszłości przemijania,
powstawania i powstawania, nie może mieć miejsca, przeto
nic innego istnienia nie przyjęło. Takie ustawienie może Parmenides
nam utrwalić zjawisk, przyjęcia w dowolnej; zjawisk nie
przemienia istnieje, i istnieje tylko to, co jest jedno,
wiecznie, niezmiennie, jednostkie, a drogą nie zmysłami;
lecz myślą nam tylko przez myśl. Rozsądek i rozum a tym
przecież nam mówią; przemiany dają nam tylko Pozór (to co nam się „zdaje")
Anaksymander i za dziś dzień przeciwnicy Monizmu

Parmenides tu tworzy dla dziecięcego atomizmu warunki: atom jest jednością co istnienia najprawdy; tylko że jest ich więcej niż nasza wiedza.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Tu, na tym punkcie przedstawia nam się nauka Parm. jako
konsekwentne zakończenie usiłowań poprzednich filozofów
w wyszukaniu tego, co właściwie istnieje. Thales mówił, że
właściwie istnieje tylko woda; co nam się wydaje nie wodą,
w istocie swej jest wodą; Anaximander stał samo o swem
ἄπειρον; Anaximenes o powietrzu, Heraklit o ogniu. ~~Zmysły~~ Zmysły
więc [illegible]ą, gdy okazują nam rzeczy czemś innem,
niżeli wodą, powietrzem etc. Najwyraźniej powiedział to
Heraklit, lecz i Xenofanes nie był wolny od sceptycyzmu.
Parmenides ~~wyciągnął~~ wysnuł stąd konsekwencyę, że właściwie
zawsze zmysły nas łudzą; okazują nam tylko pozory;
prawda nie leży ani w ogniu, ani w wodzie itd.; to co jest
w istocie, nie jest żadną rzeczą przez zmysły nam
okazywaną. To, ~~co jest, ow~~ o czem P. ciągle mówi, to owa pra-
materya szukana także przez innych; już dawniejsi
się zgadzali, że ona jest wieczną i niezniszczalną.
Parmenides dodał szereg nowych przymiotów, z których
najważniejszym, iż jest ona także niezmienną. Więc t.j. nie podlega przeobrażeniom.
do trwałości dodał niezmienność. I tylko to, co jest wiecznem,
niezmiennem, jednostajnem, istnieje naprawdę;

http://rcin.org.pl/ifis/

Czem zaś jest owa Parmeni-
wszystko inne jest złudą. – ~~Na tem zdawałoby się, że~~
dęcowa pramateryi, on nam nie mówi; nie może
~~Kończy się nauka Parmenidesa; ale tak nie jest. Wytrzymuje~~
jej przypisać żadnych z mistrzowych cech i przypisuje jej
tylko te, które przysługują istnieniu z pełnem pojęciem
jako takiemu; (jedyny wyjątek stanowi kształt kulisty, lecz to przemówienie.)
Jak to tego właśnie twierdzenia doszedł, trudno dziś
powiedzieć; może wpływ pitagorejski). Nie wolno nam
tylko wyprowadzić stąd wniosek, jakoby Parmenides
był materyalistą; wiemy, że przeciwieństwo ducha i materyi
wówczas nie było; Heraklit ogień i rozum (λόγος) utożsamiał;
co do P. wolno nam się domyślać, że jego był rzeczywisty,
który był zarazem jednym i jedynym, był zarazem
cielesnym i duchowem; był ~~materyałem~~ wszechmaterya i wszech-
duchem. Stąd przedstawia nam się P. jako Panteista;
a że nim był, wolno wnosić stąd 1.), iż zajmuje
miejsce w pośrodku między dwoma niewątpliwemi
Panteistami: Xenofanesem i Melissusem. Przemawia
zatem także analogia z tokiem myśli późniejszych Panteistów: Spinoza (Deus sive natura)
(attributa: cogitare extensio)

2.) pewien ustęp 2 części przemawia również zatem przemawia

http://rcin.org.pl/ifis/

Przejście z pierwszej do drugiej części poematu: „O to już koniec prawdziwej mowy i szczerej myśli; teraz poznaj domysły śmiertelników, słysząc zwodniczej ozdoby słów moich" (Por. ze wstępem do poem.) I teraz roztacza swój pogląd na istotę i powstanie świata, o którym słyszeliśmy, że jest złudzeniem, gdyż pełen jest zmian, a co się zmienia, nie istnieje. Więc co to znaczy? Arystoteles tak tłómaczy: (Met. 986 b. 31) Parm., ~~[illegible]~~ uważał w porównaniu z tem co jest, to co nie jest za nic (παρὰ τὸ ὂν τὸ μὴ ὂν οὐδὲν ἀξιῶν εἶναι), i mniemał, że to co jest, z konieczności jest jednym i jedynym bytem i że poza tem niema nic (ἐξ ἀνάγκης ἓν οὐσίαν εἶναι τὸ ὂν καὶ ἄλλο οὐδέν); był jednak zmuszony śledzić także to, co mu się w zjawiskach przedstawiało (ἀναγκαζόμενος δ' ἀκολουθεῖν τοῖς φαινόμενοις) i stąd idąc za głosem rozumu przyjmował wprawdzie byt jeden, mnogość zaś stworzenie do spostrzeżeń zmysłowych (καὶ τὸ μὲν ἓν κατὰ ~~[illegible]~~ τὸν λόγον, πλείω δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν ὑπολαμβάνων εἶναι). Na pierwszy rzut ~~[illegible]~~ oka zdaje się tu być sprzeczność, ale zrozumiemy to, przypominając sobie, jak my sami postępujemy na podstawie mechanistycznej ~~naszej~~ filozofii przyrody. Jako rzeczywisty uznajemy tylko jeden rodzaj zjawisk: ruch atomów; wszystko inne: barwy, dźwięki etc. nie istnieje. A przecież rozprawiamy o nich naukowo, formułujemy ich prawa etc. — Albo Kant; uznaje tylko rzeczy w sobie, a przecież bada zjawiska i stawia hipotezy co do powstania świata zjawisk. — Przy takiej dowolności

http://rcin.org.pl/ifis/

trzeba tylko pamiętać, kiedy się mówi o tem, co rzeczywiste, a kiedy o tem, co tylko zjawiskowe; P. o tem pamiętał, przestrzegając, że w drugiej części zajmuje się domysłami śmiertelników; my byśmy powiedzieli, że pierwsza część podaje wiedzę pewną, odnoszącą się do tego rzeczywistego (świata transcendentalnego) podkładu zjawisk, druga podaje hipotezy, odnoszące się do świata zjawiskowego (przyrody). Otóż w tej II P. podaje, to jest pogląd, zbliżony [illegible] do pogl. Anaksymandra, Pitagorejczyków i Heraklita, z którymi jednak w innych miejscach polemizuje. Świat widzialny, dostrzegalny powstał z dwojakiego pierwiastku: jeden (rzadki) cienki, lekki, ciepły, jasny, drugi gęsty, ciężki, zimny, ciemny (φῶς - πῦρ - φλόξ; νύξ; θερμόν - ψυχρόν). Są to dwa pierwsze przeciwieństwa, wyłaniające się z ἄπειρον Anaksymandra; zarazem przeciwieństwa dziesięciu Pitagorejczyków, których wziął P. przez tym, [illegible] jedno przyjmując pierwiastek. Oba są konieczne; oba cały świat widzialny wypełniają. Jeden z nich, jasny reprezentuje to, co jest, drugi (ciemny) to, co nie jest; pierwszy reprezentuje byt stały, jednakowy zawsze i wszędzie, jest ἑαυτῷ πάντοσε τωὐτόν, drugi ~~[illegible]~~ (reprezentuje) niejako tamtego; z połączenia obu powstaje ów świat widzialny, w którym mówi się jest i nie jest, w którym ciągła panuje zmienność i którym

http://rcin.org.pl/ifis/

z tego właśnie powodu P. odrzucał byt nieistniejący, przyznając mu tylko istnienie pozorne (. Analogia z czynnikiem podrzędnym i przedmiotowym w mniemaniu ziemi- wody etc). Wszystko tedy w przyrodzie, z tych 2 pierwiastków się składa; wedle przewagi jednego lub drugiego z żywiołów powstaje mniej lub więcej ożywienia, życia, świadomości. (Pierwiastek czynny, światło, więc i [illegible] czynnik pitagorejczyków). Tak samo i w [illegible] ~~przewag~~ A nawet trup nie jest pozbawiony świadomości; tylko że on nie czuje ciepła i życia, lecz zimno i ciszę. (Początek teorii czucia Empedoklesa). Wszystko bowiem co jest ma pewną świadomość (τινα γνῶσιν). Otóż to właśnie owe twierdzenie, które o Parmenidzie P'a wątpić nie pozwala (tem samem jest być i myśleć)

Co do kosmologii to łączy ją z pitag. i heraklit. Świat widzialny ~~Wszystko~~ którego kształt kulisty, składa się z kręgów, z których pierwszy obejmujący wszystkie. W środku ziemia kształtu kulistego otoczona kręgiem w którym przeważa ogień (στεφάνη πυρώδης) potem kręgi mieszane na równi z obu pierwiastków itd.; nakoniec krąg, gdzie przeważa czynnik gęsty, ciemny, który jak mur cały świat otacza. Niektóre z ziemi kręgi słońce, księżyc, (których nieco pozornem światłem, uległy że się pozna z promieniami słońca)

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Uważajcie tedy: Czy ~~jest~~ to ziarnko sprawia szelest, gdy spada?
Nie; a tamte ziarnko? Nie – i t. d. o każdym. Otóż szelest ziarnka
ma się do szelestu korca, jak jedno ziarnko do całej sumy w korcu zawartej.
Jeśli ziarnko nie szeleści, to i korzec nie; jeśli korzec szeleści, wtedy i ziarnko –!
2) Przeciwko ruchowi. 4. Dowody α); wola ruchu u Heraklita –
a pamiętajmy, że Zeno był współczesnym początkom atomizmu greckiego.
α) Przyp[illegible]jcie ruch. Dobrze. Ciało poruszane przebiega pewną
odległość między A i B, i to w czasie skończonym. Ale nim dojdzie
do B, musi przebiedz ½ $\overline{AB}$; nim ¼ $\overline{AB}$ musi przebiedz ⅛ $\overline{AB}$ i t. d.
Więc jak może w czasie skończonym przebiedz nieskończoną ilość
odległości? β) Achilles. Konkretne przedstawienie i ogólne
wytłumaczenie tamtego argumentu. Πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς i żółw
urządzają sobie wyścig. Mówicie, że Ach. odważa dościgniętym
żółwia. U mety taki żółw stoi na metr przed Achillesem, który
biegnie np. 100 razy tak szybko jak żółw. Gdy ~~żółw~~ Achilles dobiegnie
do końca metru, żółwia już nie ma tu; już przebiegł 1/100 m. Gdy
Achilles do ~~tego~~ końca tego segmentu dojdzie, żółw przebiegł 1/100
i t. d. Dystans między Ach. i żółwiem będzie coraz mniejszy,
ale nigdy w zupełności nie zniknie. Otóż widzicie!

p

http://rcin.org.pl/ifis/

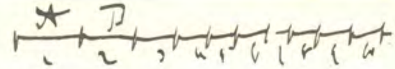

c) Strata; jednostajna siła ciągłego lotu w przestrzeni; jest wyrazem stopy

odstępu, że w sekundzie przebiega 10 stóp. A potem w każdej dalszej

sekundzie strata ~~[illegible]~~ zajmuje miejsce wciąż ją wyprzedzając.

Jeśli jednak w pierwszej sekundzie uległa jej dziesiąta część w A, wtedy się nie porusza.

Co jest w A, zajmuje tę przestrzeń; jakże może wtedy się w nim

jest, gdzie w 10 minutach przestrzeń wiele? | Alternatywa

[illegible] [illegible]. Mówimy, że strata się porusza. Ale gdzie się ona

porusza? Gdzie się wieje ten odstęp? Nie ma innej odpowiedzi,

jak „nigdzie". Bo ~~strata się porusza~~ ruch straty się nie może odbywać tam, gdzie

strata jest; jeśli nie gdzie jest, tam się i porusza. Ten ruch nie może

się więc odbywać tam, gdzie strata nie ma. d. Dowodzi, że wszystko jest ruchem i ... wyłącznie, i się

~~[illegible]~~ ~~[illegible] przebiegający w tym samym czasie równe przestrzenie~~ i i tam ruch

~~[illegible] tę samą [illegible]~~. Gorgias [illegible]

ten dowód. Tym przykład Stolicy, na których [illegible] [illegible]

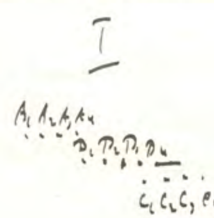

Porusza

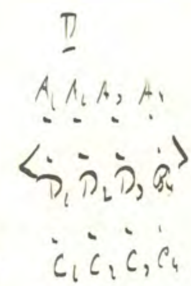

To wyższe [illegible] x.

velskach; porusza równie długo? A jest w ruchu, B w spoczynku,

C w przeciwnym od A kierunku się porusza. Aby A dosięgło

do końca B, potrzebuje nie ~~[illegible]~~ tyle czasu, ~~[illegible]~~ jak na to,

aby dotrzeć się do końca C. ~~A przeciwnie~~ gdyż C porusza

się we przeciw A, B zaś zostaje na miejscu; a przeciwnie ~~koniec [illegible] [illegible] [illegible]~~ między A_4 i C_4 była dwa razy taka odległość,

~~się [illegible] w jednej~~ linii, tyj. że wyrównanie stało w końcu B i w końcu C. jak między A_4 i B_4.

http://rcin.org.pl/ifis/

Albo: Aby się wszystkie punkty szeregu A przesunęły obok punktów B, trzeba im pewnego czasu X; aby przesunęły się obok punktów szeregu C, na to trzeba pół tego czasu, (a po C naprzeciw A i dziś) a mimo to koniec przesuwania się względem obu szeregów wypada równocześnie. — Błąd tu leży na wierzchu; ustęp Arystotelesa, w którym przechowany ten dowód mocno uszkodzony; już w starożytności najrozmaitsze interpretacje. Myśl Zenona była prawdopodobnie ta sama, której użył Berkeley dla udowodnienia, że niema rozciągłości (ciało to samo jest większe i mniejsze). Mianowicie: Ruch jest szybki zarazem i wolny — szybkim ruch konia w porównaniu z pieszym, wolny w porównaniu z lotem jaskółki. I nie tu ten dowód. Ale dalej: Ruch równocześnie jest i nie jest. Człowiek płynący ~~wedle tego, czy~~ na statku porusza się i nie porusza się, t.j.: zmienia swe położenie względem jednych przedmiotów, niezmienia względem drugich. Weźmy teraz okręt w porównaniu ziemią. Także się porusza i nie porusza (gdy na którym stoi) wtedy weźmy samą ziemię — w porównaniu ze słońcem cały świat — porusza się tylko w porównaniu z ziemią i innemi ale gdy niczego innego niema (bo „wszechświat") to ruchu niema.

Co zatem: w tym samym czasie przy tej samej szybkości robią dwa ciała różne drogi. Czyli jedno ciało robi w ~~Arystoteles zauważył, że tu w~~ połowie czasu tę samą drogę, co drugie w całym czasie, t.j. szybkość jednego jest dwa razy tak wielka jak drugiego.

Ale trafna uwaga, że tu szybkość mierzona raz względem ciała spoczywającego, drugi raz względem poruszającego.

http://rcin.org.pl/ifis/

3.a) Przeciw istnieniu mnogości rzeczy, równej i rozciągłości wynikającej ze świadectwa zmysłów. a) Jeżeli jest więcej rzeczy na świecie, świat musi być równocześnie α) pozbawione rozciągłości i β) nieskończenie wielkie. α) Jeżeli jest mnogość, składa się ona z jednostek obejmuje ona pewną liczbę jednostek; co zaś jest jednostką, jest niepodzielne; co zaś jest niepodzielne jest bez rozciągłości, gdyż, jak długo jest rozciągłym jest też podzielnem. Więc każda jednostka, wchodząca w skład świata jest bez rozciągłości, β) a zatem i świat ciały, bez rozciągłości nie ma zaś mnogości. β) Więc przyjmujemy, że świat, skoro jest mnogością, jest też rozciągły. Składa się tedy z części: a) Części te posiadają pewne ~~jeśli części te nie mają być~~ rozciągłość, a muszą być ~~od~~ wzgraniczone, gdyż inaczej byłyby identyczne. Ale to co ~~wzgraniczone~~ rozgraniczone muszą być odstępy musi mieć także swoją rozciągłość i naszej nie wyjątkowo od części. Ale wtedy między tem co wzgranicza części a ~~tem co~~ częściami wzgraniczonemi musi być mowa odstęp, i t.d. – więc nieskończenie wiele odstępów.

b.) Jeżeli jest mnogość rzeczy, jest ich tyle, ile ich jest, nie mniej i nie więcej

http://rcin.org.pl/ifis/

78

t.j. liczba określona. Tymczasem między jedną a drugą jest trzecia, między 1:2, 2:3 jest wartość pośrednia 2:5, więc jest ich nieskończenie wiele. 4. Przeciw przestrzeni: Jeżeli ~~przypadek~~ każda rzecz zajmuje jakieś miejsce, i tylko pod tym warunkiem istnieje, wtedy i miejsce, by mogło istnieć, musi miejsce jakieś zajmować i t.d. Ale to [illegible] niemożliwe, gdyż (bez różnicy jak to dalej) prowadzi przedtem: gdyż wtedy w jednym miejscu byłoby nieskończenie wiele miejsc, a więc jedno i to samo znajdowałoby się w nieskończenie wielu miejscach. — Oto dowody Zenona, zwane aporematami. Nie są równej wartości. Ale strzegące wszystkie i najważniejsze są jeszcze niektóre 26 i 5 stronami: a więc nie rozwiązania wówczas. Platon (Fedon) ~~[illegible]~~ widzimy w nim, że ulubione swoje dokładnego tego, że tym sposobem [illegible], te same rzeczy występują się podobne i niepodobne, jednakowe i niejednakowe, [illegible] i [illegible]?

w Fedonie więcej znaleźć można

Ale przystąpmy już teraz krytycznie tym argumentom. t.j. Sprawa się prosto: Sam Zenon doprowadził Leibniza do teorji tzw. petites perceptions (Wrażeń cząstkowych [illegible]) (Tylko może wspólnego)

Rozumowanie opiera się na mylnem przypuszczeniu;
gdyby było prawdziwem, mógłby też [illegible]:
Jeżeli jednym krokiem nie dojdę do pewnego punktu,
dwoma nie, trzema nie – to i stoma nie dojdę. Przypuszczenie (Albo jeden człowiek nie podniesie się zaraz, więc i dwóch nie [illegible])
fałszywe tu zawarte: ~~[illegible]~~ gdzie przyczyna i skutek jest złożony
tam każda część przyczyny wywołuje odpowiednią część (Graficznie przedstawić)
skutku, która się tylko i [illegible] różni od całego skutku.
A tak nie jest. Stosunek między częściami składowymi
przyczyny i skutku jest inny. Wszystkie razem, skoro
tylko ostatnia część się do nich dołączy, wywołują skutek.
(Pojęcie warunków): warunki przyczyniają się do
skutku, lecz nie w proporcyonalnej części. – W
argumencie Zenona jeszcze wi: Komplikacya
skutków fizycznych i psychicznych; fizyczne się tu sumują
psychiczne nie. Więc mylny argument, ale
niepostawiony do niewłaściwego znaczenia. Równocześnie
powstało przekonanie o podmiotowości wrażeń
umysłowych (nie są obrazem, odbiciem rzeczy
rzeczywistych): dlatego się Zeno przyczynił.

V Gomperza objaśnienie na Zenonie

http://rcin.org.pl/ifis/

2) Rozumowanie o ruchu a) ~~i b) Pamiętać~~ Quaternio terminorum; dwuznaczność wyrazów skończony i nieskończony. Raz do rozciągłości, raz do podzielności. Rozciągłość skończona może być ~~nie~~ w nieskończoność podzielna. Aby przebiedz nieskończenie podzielne przestrzeń, nie jest potrzebny nieskończenie długi czas; byłby tylko wtedy potrzebny, gdyby chodziło o nieskończenie długą przestrzeń. Arystoteles ~~[illegible]~~ trafnie odpowiedział: Przedmiot przebiegnie odcinek A–B, gdyż ma na to nieskończony czas (tj. nieskończenie podzielny)

b) Matematyka nam to lepiej jeszcze uwydatnia. Wykazuje, że suma nieskończenie wielu części jest wielkością skończoną; tem samem nam kazuje różnicę między nieskończoną wielkością i nieskończoną podzielnością.

Szereg geometryczny, postęp (progresyjny) $\frac{1}{n}+\frac{1}{n^2}+\frac{1}{n^3}+\frac{1}{n^4}\cdots$ postęp malejący.

$S=\frac{a(q^n-1)}{q-1}$ (a pierwszy wyraz, q iloraz) Więc: $\frac{1}{2}\cdot\frac{(\frac{1}{2}^{\infty}-1)}{\frac{1}{2}-1}$ tj. $\frac{-\frac{1}{2}}{-\frac{1}{2}}=1$

Albo wedle ogólnej formułki nieskończonych malejących szeregów $\frac{a}{1-q}$; Tu jednak

nowa trudność, już nie ruchu się tyczące,

lecz $\left(\frac{1}{n}\right)^{\infty}$, gdy $n>1$; w pojęciu nieskończoności.

Wielkość $\left(\frac{1}{n}\right)^{\infty}$ uważa się za $=0$, podczas gdy

de facto ona tylko nieskończenie się do zera zbliża.

Tu cały szereg zagadnień, tyczących się podstaw rachunku różniczkowego.

2.6. Nie możemy wierzyć, by Ach. nie dościgniął

żółwia. ~~Ale I można wykazać że dościgniemy~~ A przecież jest prawda, że nie dościgniemy

żółwia, ani gdy on ~~nawet kiedy~~? przebiegnie 1/10 drugiego metra, ani

gdy 1/100 i t.d. To niepochybna prawda. Ale dościgniemy

żółwia, gdy tenże przebiegnie 1/9 drugiego metra. Albowiem:

W tym samym czasie, w Achilles robi 10 jednostek, żółw robi 1.

Między Achillesem i żółwiem 9 jednostek różnicy, t.j. o dziewięć

jednostek robi żółw mniej drogi, niż Achilles w tym samym

czasie: ~~Achilles robi 10, żółw 9 gdy więc Achilles robi jedną~~ zrobi tedy podzielimy

drogę nie na 10 części, lecz na

~~jednostkę $\left(\frac{10}{10}\right)$, żółw robi $\frac{10-9}{10}$~~ dziewięć, wtedy ten

sam czas, w żółw robi 1/9, Achilles robi 10/9; za pewien

czas ~~żółw~~ Achilles robi x, żółw y. I tak wszystko jest w porządku.

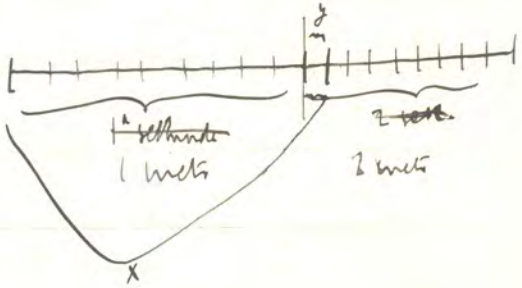

I to zapomnę postępu geometrycznego: Postęp $\frac{1}{10}+\frac{1}{100}+\frac{1}{1000}\ldots$ $q=\frac{1}{10}$ $a=1$

$$s=\frac{1}{1-1/10}=\frac{1}{\frac{9}{10}}=\frac{10}{9}=1\frac{1}{9}.$$ Rzecz jasna.

http://rcin.org.pl/ifis/

Kontynuum,
2 c. Błąd dzielenia ciągłości. ~~Nieciągłość wszystko~~ przestrzeń ciągła i czas ciągły także traktowany, jakby składał się z rzeczy nie ciągłych.
Ciągłość przyjmujemy ~~[illegible]~~
~~Przez ciągłe takie~~, wszystkiemu, ~~przez co posiada takie rzeczy~~,
co posiada
~~[illegible]~~ części, z których każda przechodzi w drugą stopniowo, niezmiennie.

Nieciągłym zaś to, czego każda część z następującą się styka.

Tak mówi nam pojmowanie własności. (Ktoś nie może

powiedzieć, że strzała w pierwszej chwili jest tu, zajmując

miejsce; ona przecież nieustannie przechodzi z miejsca na miejsce.

2. d.) Traktowanie pojęć względnych jako bez-względnych.
Co to jest pojęcie względne? (Pojęcie przymiotu względnego)
A pojęcie przymiotu, że stosunek do innego przedmiotu
się tu mieści, a nie możemy stosunku tego pominąć bo-
wiem przy tym zawsze nam musi być w stosunku do nich
innych, że stąd sprzeczność się rodzi; sprzeczność tylko
sprzeczności, gdy przypisujemy dwie sprzeczne cechy względne
tego samego rodzaju w stosunku do tego samego
przedmiotu. Większy, mniejszy; Większości, mniejszości.
Szybki, powolny; i t.d. — Pomijają też (jak wyżej)
przy samym ruchu: Ruch jest zmianą miejsca; oddaleniem

Na języku spotyka takie pomijanie.
Powiedzenie, że nie może być ziemia ~~okrągła~~ kulistą, gdyż wtedy mieszkańcy drugiej strony chodziliby „na dół".

http://rcin.org.pl/ifis/

się przedmiotów od [jednego] więcej [illegible] i innymi.
Więc względem jednego przedmiotu może być wiele,
względem innego może go nie być. Gdyby zaś tylko
jeden jedyny istniał przedmiot, [illegible] by się [nie] [illegible],
[illegible] gdyż też niektóre nasze przedstawienia różne
[illegible], [illegible] względem którego wszystkie kolejno różne
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] dla istoty niepodlegającej deter-
minacji przestrzennej.

3. Jedność i mnogość albo pojęcia względne, albo
więc tylko niezależne; gdzie jedność V punktem. Jedność przyjmując [illegible] [illegible] mnogość [illegible] [illegible] mnogość
jest to, w pod pewnym względem nie jest mnogością.
Co jest w ten sposób jednością, jest też nie-
podzielnem, niewzruszalnem, gdyż i mnogość [illegible]
różne rzeczy. I tu z [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], jeśli świat
składa się z rzeczy które są [illegible] jednościami. bezwzgl. tego [illegible] znaczenia
(Dlatego atomistyka nie przyjmuje jedności w systemie [illegible],
a ci, co je przyjmują (np. monadologia) [illegible]
[illegible] [illegible].. (cd. Nieprawda, jedności
[illegible] [illegible] [illegible] przedmiotami [illegible] [illegible] [illegible].

to błąd, który się i dziś często trafia, przy utożsamianiu granicy w ~~[illegible]~~ częściami n.p. szeregu. Krańce-punkty: początkowe – linii; to są abstrakcyjach matematycznych. Ale to nie abstrakcyjny gdy chodzi o świat. Tu też jeszcze drugi błąd: Rozważanie granicy (t.j. przedmiotu właściwego) jako części rzeczywistego samodzielnego. √ – 3.b. Pierwsze potknięcie prawdziwe ale drugie (oczywiście z 3 α, β) jest mylne.)

√ Zaprzeczenie „odrębności" bo to „nie" się też nie istnieje.

4.) Hipostazowanie abstrakcyj niewinnie miejsca, a dalej pewną abstrakcyjną pratyczną [illegible] ~~[illegible]~~ n. Nie mówię nawet mówić: każde ciało jest w pełni na miejscu, mówi się wszystko. –

Tam tedy z argumentacji Zenona nie się nic da utrzymać. Ale 1.) z tego nie wynika, jakoby jego twierdzenie było powszechnie słuszne; uwaga taki tylko jest do dowodzione. 2.) A jeśli nawet by było wszystkie łatwe: mimo słuszności argumentacji

http://rcin.org.pl/ifis/

znaczenie i zasługi Zenona bardzo wielkie.
Ocenił je bowiem, nazywając go twórcą dialektyki
(tj. właściwie tylko metody, której [illegible]: [illegible]
twierdzenia przeciwnika i wyciągać z nich drogą
przez wnioskowania sprzeczności). Ale niemniej też
formalne zasługi ma Zenon; w nim się
[illegible] a krytycyzm (a po wiekach sceptycyzm), który jest filozofii greckiej przez
pierwszy w całej pełni. Krytyka ta zaczęła się od
ontologii - [illegible] na [illegible] doktry-
gmatycznej, której wszelako [illegible] i utrzymywał, nie mógł [illegible] przyjąć, przyjmując materyi (totéż odtąd i nawet [illegible] się przedstawiać)
Podjął Zenon swe zadanie w obronie Parmeni-
desa; ale twórczy jego [illegible]; dało się przeciw
każdemu twierdzeniu, czego bronił. Stąd dwoiste
kierunki wyszły od Eleatów: 1.) kierunek metafizyczny
[illegible] 2.) kierunek krytyczny [illegible]
[illegible] Parmenidesa, [illegible]
[illegible] krytycyzm w kręgu Zenona.
Ale [illegible] się [illegible] kierunek [illegible], który
[illegible] już [illegible] Eleatów, jednocześnie jednego Eleatów poznania.

Melissos z wyspy Samos. Chronologia stąd,
że najprawdopodobniej był identyczny z głównym
Nauarchem (Admiratem) który r. 442 pobił
flotę ateńską pod Samos. Pewności nie mamy,
zresztą nic nie wiemy. Pismo περὶ τοῦ ὄντος. ~~Tylko~~
Dość liczne fragmenta u Simpliciusza-komen- zebrane:
tarzem fizyki i περὶ ὀδρόνων Arystot. Pismo o Xeno-
fanesie, Zenonie i Gorgiasza w 3. rzeczy, w Melissa
się odnosi. Pisał prozą; pragnął również
udowodnić prawdę twierdzeń Parmenidesa;
przytem dodał nieco nowego. W dowodach
mało szczęśliwy, kręci się w kółku, tautologia. Paul. 271
Początek taki: „Jeżeli nic nie jest, o niem nic nie da się powiedzieć; jeśli zaś co
jest, to albo powstało, albo zawsze jest. Jeżeli powstało, to albo z bytu
albo z niebytu. Nie powstało z niebytu, bo z tego nie powstać nie może...
Ani też nie powstało z bytu, bo wtedy byłoby, a niepotrzebowało po-
wstawać. Byt zatem nie powstaje, lecz zawsze jest. Ani też nie zginie,
bo nie może zamienić się w niebyt... ani też w inny byt, bo wtedy
nie ginie oczywiście, ~~tylko~~ lecz znowu jest bytem. Zatem byt ani nie
powstał, ani nie zginie; zawsze był i będzie." — Więc byt jest wieczny
Stąd teraz dalej tak rozumuje (Zwrócone przeciw Jonikom filo-
zofom — w ogóle, nie wyjąwszy
Melissos. Jeżeli byt jest bez początku
i bez końca, wtedy jest nieskończony, nieograniczony. / ἄπειρον,
Ale tutaj też następuje skok w rozumowaniu

Z niektórych wzmianek [illegible] wiadomo, że byli niektórzy uczniowie
za Parmenidesem. Stąd przedsokratycznie Arystoteles
był przekonany, że nie można się ich myśleć. Który
Twierdzeniu Melissa różnym poglądom wyznawców za Parmenidesem
a Parmenides [illegible]. Którymi niektórzy uczniowie (jako
występował przeciw [illegible]) występował się czemu nie-
do[illegible]alnym. Stąd dalszy wywód, że to co jest,
jest jednym: byt nieskończony może być tylko jeden;
gdyby było dwóch takich bytów, wzajemnie ograniczałyby się.
Twierdził także, że byt ów jeden nie jest cielesny,
gdyż wtedy miałby części, co jednak niepodobne, bo że przyjęliśmy jest [illegible].
nie może przyjmować nieskończoności [illegible]
Ale jeszcze jeden ciekawy argument: Byt nie zaznaje
żadnego cierpienia
żadnego bólu, żadnej przykrości; [illegible] dowodzi tego
mówiąc o sprawie [illegible] najogólniejszy: Nie mógłby być cały podmiotem bólu, ani [illegible] bowiem
cierpiąca ból nie umiałaby [illegible] i [illegible]. Ale
i częściowo bólowi nie mógłby być dotknięty, bowiem, co jest dotknięte bólem, jest
[illegible] od tego, co nie czuje bólu. A wtedy byt nie byłby jeden ([illegible] by się z różnych części)
i [illegible] i [illegible] dalej.
Argumentowanie w porównaniu z Zenonem
dziecinnie nieprzystojne; to też znaczenie Melissa nie w niej leży, lecz w tych punktach,
w których dalej posunął się niż Parmenides ... rozpowszechnił w kierunku [illegible]

panteizmu: 1.) Nieskończone pod każdym względem -
także pod rozciągłości 2.) Niecielesne 3.) Wolne
od cierpień. — Natem koniec Melissa i szkoły
eleackiej. — Podziwiać należy w niej tę nieustraszoną
konsekwencyę, z którą trzymała się swych zasa-
dniczych założeń, z którą popłynęła przeciw prądowi
w kolorym niemal kierunku. Sama się dalej
w starożytności nie rozwinęła; ale wiele jej
ich przeszło do filozofii późniejszych, zwłaszcza
do Platońskiej, a nadto wpłynęła stanowczo
na powstanie i rozwój systematów, które podjęły
usiłowania szkoły jońskiej, ale korzystały z pracy
myślowej, dokonanej przez Pitagorejczyków
a zwłaszcza przez Eleatów (pojęcie substancyi, jak jej niezmienność, wieczność etc.)
Są to tam <u>wtedy filozofowie przyrody</u> (wyjaśnić nazwę)
<u>Anaxagoras</u>, <u>Empedokles</u>, <u>Demokryt</u> z Leucyppem i szereg innych mniejszych znaczenia
Trudność w następstwie przedstawienia.
Zwykle Emp. przed Anaxagorasem, chociaż
późniejszy od niego; przykład dał Arystoteles,

http://rcin.org.pl/ifis/

Ἀναξαγόρας δ' ὁ Κλαζομένιος, τῇ μὲν ἡλικίᾳ πρότερος ὢν τούτου, τοῖς δέργοις ὕστερος. Met. 984 a 11 q

89

90

motywując, że co do czasu, Anaxag. jest ~~starszym~~ wcześniejszym od Empe-
dokla, co do czynów, co do tego, co zdziałał, ~~młodszym~~ późniejszym.
I rzeczywiście rozwój w ~~stosownym~~ jednym kierunku prądzie i idzie
od Empedoklesa przez Anaxagorasa do Demokryta; V i innym względzie znowu od Anaxagorasa przez Empedoklesa do Dem.
a ponieważ niewiadomo, który z nich (Emp. czy
Anax.) po wcześniej publikował swe pisma, jest
możliwe, że Anaxagoras, choć starszy, dopiero
później od Empedokla wystąpił ze swoją filozofią.
Chociaż więc Gomperz idzie w porządku chronolo-
gicznym wieku, pozostaniemy przy dawnym wyrazie; a zresztą i potrzeba może także
Empedokles. ~~ta~~ pochodzi z Attragas (Agrigen-
tum Girgenti) w Sycylii, z rodziny należącej od
dłuższego czasu do stronnictw demokratycznych, ale bardzo majętnej i pełnej znaczenia: wpływu
żył 490–30 mniej więcej. Epoka najwyższego wykwitu
miasta wtedy właśnie pod rządami Terona, gdy Emp.
był młodzieńcem; kształcił się u pitagorejczyków (jest podanie, że został bytem wszystkich wiejski za zdradzenie tajemnicy)
z Zenonem słuchał Parmenidesa. W życiu
politycznem brał żywy udział, jako obrońca
demokratycznych rządów; wywrócił rządy oligarchiczne, że w nim ofiarowano koronę,
dyktatura, której nie przyjął.

Lemuppa od Demokryta dla chronologii odtworzyć

http://rcin.org.pl/ifis/

Miał on inną ambicję; sławę mędrca proroka,
lekarza cudotwórczego, boga. I osiągnął swój cel.
Częścią rzeczywistemi zasługami, częścią sztucznemi
środkami. Jako lekarz wyprowadzał cudowne
kuracje w osobę 30 dni leżącą bez tchu i tętna
do życia przywrócił; miasto Selinus uwolnił
od [illegible], wysuszając przez kanalizacyę bagna w
jego okolicy; podobną przysługę klimatyczną
wyświadczył swemu miastu rodzinnemu względem
wiatrów północnych, którym dał przystęp przez
wykucie szerokiego otworu w skalistych wygórach (i mu i naszej rzeczy wyświadczając)
Nic dziwnego, że stąd wielka sława. A nadto i wypo-
wiadał przepychem i tajemniczością swego wystąpienia.
Czasem przez szereg dni się nie ukazywał — w domu siedział,
odłamy prawy; wtedy uczniowie opowiadali, że zajmuje się
nadzwyczajnemi rzeczami. Po kilku dniach Empedokles
w upamiętnym pochodzie ukazywał się na ulicach.
Postać wspaniała; twarz piękna, włosy spadające na ramiona,
złota przepaska na czole, wieniec lauwy na głowie,

Wtóre nazwano go „bratem lekarzem"

http://rcin.org.pl/ifis/

szata purpurowa; że mnie [illegible] [illegible].

Wydaje mi się, że w [illegible] [illegible] było takiej [illegible]

[illegible], gdy było to [illegible] [illegible], [illegible] się

w [illegible] i [illegible] – a [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]. ([illegible], [illegible];

[illegible] [illegible]). Sam w [illegible] w jednym [illegible] 201

[illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] w [illegible] [illegible], [illegible] nad [illegible] [illegible]; [illegible] w [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible] dla [illegible] [illegible], a [illegible] nie [illegible]. Ja [illegible] [illegible] [illegible] w [illegible] nie [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] od [illegible], [illegible] jak [illegible], [illegible] [illegible] i [illegible] [illegible]. A [illegible] [illegible] do [illegible] [illegible], [illegible] mi [illegible] [illegible] i [illegible]; [illegible] i [illegible] na [illegible], [illegible], kiedy [illegible] do [illegible]; i mi [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], na [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] w [illegible] się nad tem, jak gdyby to było [illegible] [illegible], że [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible], jak [illegible], [illegible] i [illegible]

[illegible] [illegible] w [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible] i [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]).

[illegible] w [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ten [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]. W [illegible] jego [illegible]

[illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] na [illegible].

http://rcin.org.pl/ifis/

92

i we wygnaniu prawdopodobnie w Peloponezie
umarł. O śmierci jego krążą podania; miał
przez skok w otchłań [illegible] [illegible] nagłej [illegible];
albo rzucić się w głąb Etny, która później z siebie jego
trzewik wyrzuciła![1] – Dzieła: Tylko o dwóch posiadamy
pewność: Καθαρμοί i περὶ φύσεως wiemy na pewno;
niektórzy wyliczają Ἰατρικός, ale to może część περὶ φύσεως;
przypisują mu też tragedye, inni nie; może ich autorem
jakiś [illegible] tegoż samego imienia. – Przechowało się
około 450 wierszy. (Empedoclis Agrigentini fragmenta
ed. H. Stein, Bonn 1852.) || – Gruntowem pojęciem
[illegible] podstawą u Empedoklesa dogmat Eleatów:
to co jest prawdą istotnie, nie może ani powstać ani zginąć,
nie może się zmieniać i przeobrażać. Ale Eleaci wtedy
doszli do zaprzeczenia mnogości rzeczy i istnienia
świata zmysłowego. Empedokles nie. Przyjął jednak
z drugiej [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
pierwiastki [illegible]. τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα
i uważa, że wszystko [illegible] powstaje przez ich połączenie i rozłączenie (μῖξις καὶ διάλλαξις)

[1] On sam, podobnie jak Pitagoras, [illegible] o ~~sobie~~ swoich dawniejszych [illegible] i [illegible].

http://rcin.org.pl/ifis/

Wszelkie powstawanie jest pogorszeniem i wszelkie zanikanie; nie powstaje nigdy nic nowego, lecz tylko zachodzi połączenie, nic ginie nic, lecz tylko rozkład. F Cztery pierwiastki: to ogień (πῦρ) powietrze (αἰθήρ) woda (ὕδωρ) ziemia (γῆ, χθών). Mamy tu 3 stany skupienia i ogień – cztery żywioły, tak dla powierzchni dzięki recepcji Aryszt. dla [illegible] A zarazem pogląd, właściwy dzisiejszej chemii: Ograniczona ilość niezmiennych pierwiastków; ich połączenia i rozłączenia i także twierdzenie, że ogromna różnorodność rzeczy powstaje przez różnorodność stosunków ilościowych, w jakich ~~ciała~~ pierwiastki się łączą. Porównuje je Empedokle z 4 barwami, które malarz ma na palecie a z których przez odpowiednie kombinacje wytwarza wszystkie inne odcienie barw. Itak w mięśniach i we krwi równe części pierwiastków; w kościach 1/2 ognia, 1/4 wody 1/4 ziemi. Podobnie pojmował co do wszystkich innych ciał. Z tą nauką jak najściślej łączy się inna. Mianowicie pytanie, na jakiej podstawie, dlaczego te połączenia

F Ἀλλὰ δέ τοι ἐρέω· φύσις (powstawanie) οὐδενός ἐστιν ἁπάντων
Θνητῶν οὐδέ τις οὐλομένου θανατοῖο τελευτή.
Ἀλλὰ μόνον μῖξίς τε ~~[illegible]~~ διάλλαξίς τε μιγέντων
Ἔστι· φύσις δ' ἐπὶ τοῖς ὀνομάζεται ἀνθρώποισιν.
(odtworzeniem) do których Empe. dodał ziemię.

Y poprzejemy: Thalesa, Anaximenesa, Herakleita,

powstają i znowu się wykładają? Dziś chemia odpowiada, że tu działają siły przyciągające i odpychające między ciałami. Empedokles mówi wi, co jest jakby allegorją takiego pojmowania rzeczy: Miłość – nienawiść, Zgoda niezgoda, przyjaźń i spór. (φιλότης στοργή – νεῖκος). Pierwsza sprowadza razem, skupia, druga wyłącza, wyprasza. Dzięki zgodzie dzieje się to, że pierwiastki nieistniejące obojętne obok siebie, dzięki niezgodzie to, że nie skupiają i nie łączą się wszystkie razem. Dzisiejszy stan rzeczy wynika tedy z pewnego współdziałania Zgody i niezgody; ale udział obu tych czynników, znaczenie ich i rola w różnych czasach różna. Stąd dwa wielkie okresy, ciągle się powtarzające i luzujące się na wzajem. Pierwotnie zgoda wszechwładnie panuje; wszystkie pierwiastki są ze sobą złączone, zmieszane, mieszanina ta tworzy kulę – σφαῖρος. Ale z czasem zaczęła działać niezgoda, (pierwotna mgławica) dzięki jej pierwiastki się wyłączają; ponieważ zgoda także jest, więc niezupełnie się wyłączają

http://rcin.org.pl/ifis/

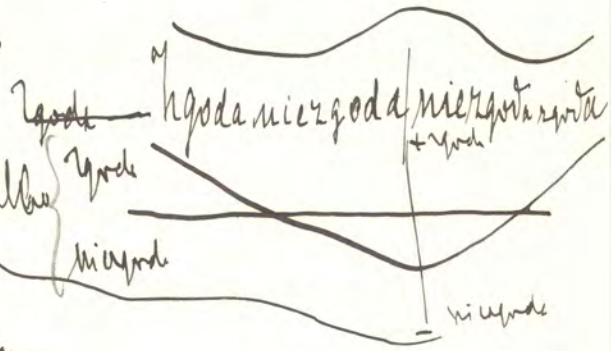

http://rcin.org.pl/ifis/

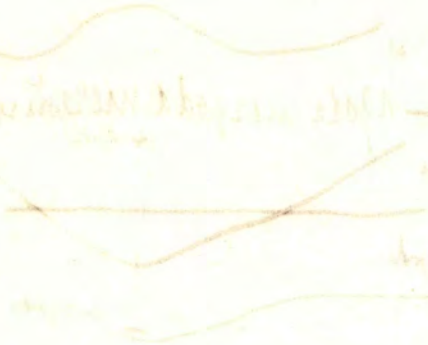

http://rcin.org.pl/ifis/

Itak: Ogień – Hefaistos, Zeus; powietrze – Hera;
Woda – Nestis (bogini rzek w Syrii), ziemia Aïdoneus;
w jednem miejscu nazywa je wspólnem mianem Δαίμονες.
2.) Ilekrotnie pierwiastki znajdują się w stanie
zupełnej równowagi, najściślejszego połączenia (przy
maximum zgody), tworzą one ὁν σφαῖρος, zwany
przez Empedoklesa „najszczęśliwszym z Bogów". Trudno
przypuścić, żeby pierwiastki były pozbawione czucia i myślenia
wtedy, gdy są rozłączone, jeżeli czują, gdy są połączone.
A że w połączeniu czują, o tem świadczy twierdzenie,
że ὁν σφαῖρος wszystko poznaje prócz niezgody,
nienawiści – bo sam jej w sobie nie ma. Otóż z tem
łączy się trzeci dowód panpsychizmu, zarazem
zawierający pewien pogląd psychologiczny i z teorji
poznania. 3.) Spostrzegamy rzeczy poza nami będące
dzięki temu, że sami je w sobie mamy (Mianowicie
te same pierwiastki.) Dzięki temu więc, że mamy
w sobie ziemię, poznajemy ziemię itd. A zatem pier-
wiastki są obdarzone czuciem i myślą.
Więc panpsychizm niewątpliwy. F

F pozwalamy wiadomości, że przypisywał roślinom czucie i poza Sanie oraz wiersz tej treści, że wszystko czuje i myśli (w cytacie niniejszym)

γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώσαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ
αἴθερι δ' αἴθερα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ' ἀΐδηλον
στοργῇ δὲ στοργήν, νεῖκος δέ τε νείκεϊ λυγρῷ
ἐκ τούτων γὰρ πάντα πεπήγασιν ἁρμοσθέντα
καὶ τούτοις φρονέουσι, καὶ ἡδοντ' ἠδ' ἀνιῶνται
(martwią się)

http://rcin.org.pl/ifis/

W szczególności przedstawił sobie Empedokles to
wzajemne oddziaływanie przy pomocy spotykania
na podstawie ogólnego poglądu na oddziaływanie
wzajemne ciał. Mianowicie: Każde ciało wysyła z siebie
nieustające drobne cząstki (ἀπορροαί – wypływy)
i każde ciało posiada otwory, pory (πόροι), które są
~~tak~~ [illegible] albo przystosowane do pewnych ἀπορροαί albo nie.
Najlepiej przystosowane są pory i wypływy tego samego pierwiastka.
Więc przy spostrzeganiu np. wzrokowym: Wnętrze oka posiada
ogień złożony z ognia i wody; cienkie błony ~~[illegible]~~ zamykają wodę i ogień; ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ tak, że nie uchodzą; i gdy teraz z ciał innych (~~porównuje oko z latarnią~~)
wypływy ogniste lub wodniste do oka się zbliżają,
wychodzą także odpowiednie wypływy z oka, a tamte[F]
tu przez oko [illegible] ~~[illegible]~~ obraz przedmiotu. – To
W pojęciu tem przyjmuje twierdzenie, że ~~[illegible]~~ światło potrzebuje
pewnego czasu, by dostać się od słońca do nas – [illegible]
później Arystoteles zaprzeczył. – Podobnie spostrzeganie
słuchowe; dźwięki i wonie powstają w przewodzie słuchowym,
podobnym do trąby, gdy wchodzi w niego powietrze poruszone.

F | jak porównanie z latarnią)

ogień z jasnemi | widzenie
w wodę z ciemnemi | widzenie

wedle przewagi jednego lub drugiego składnika jedne widzą lepiej w jasności, inne w ciemności)

http://rcin.org.pl/ifis/

Takie [illegible] [illegible] i [illegible] polegają na [illegible]

[illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]) w [illegible] [illegible].
Więc teorię zdrowia, która [illegible] wynika
podobnie tego; mianowicie w tym względzie Empedoklesa
poprzednikiem w sensie lekarza, pitagorejczyka
(około 500 – 2 poł. wieku VI)
Alkmeona z Krotony, który [illegible] i [illegible]
[illegible], [illegible] twierdził, że organem myślenia jest mózg.
Jest u niego także pogląd na budowę oka, przez Empe-
doklesa przyjęty i [illegible] [illegible] w przedmioto-
[illegible] [illegible] opisany w Empedoklesa. –
więcej łączy w tym kierunku Empe[doklesa].
Ale ~~[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]~~ wskazał
twórczości pomysłów, lecz jeszcze [illegible] niewiadomie
w tłumaczeniu powstawania istot organicznych.
Empedokles [illegible] [illegible], jak to już uczynił
Anaksymander. Względem przyrody martwej
trzeba tak wyrazić, skąd [illegible] nie [illegible]
[illegible]. U Empedoklesa widzimy podobnie
jak u Heraklita przeciwieństwa, kierujące tym
procesem (zmiana w panowaniu zgody i niezgody)

http://rcin.org.pl/ifis/

Szczegółów, jak powstaje w drodze wyłączania ~~[illegible]~~ nieba
i ziemi, i ~~[illegible]~~ morza itd. nie będę przytaczał — wyjaśnię
że u niego ziemia spoczywa w środku świata; ważne
zaś rozwój istot organicznych; tu pierwsza próba
tłómaczenia celowości w drodze przyczynowości
mechanicznej, nieświadomej celu. (Wyjaśnić
te p[illegible]ia.) Dziś wedle Darwina tłómaczymy:
1) Walką o byt 2) Utrzymaniem się najlepiej
do warunków życia zastosowanych jednostek ~~3)~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ możliwe przy zdolności
do odmian jednostkowych i dziedziczności.
Tym sposobem do Kongresu się wie „dobór naturalny" — celowość jest wynikiem szeregu przyczyn
Otóż u Empedoklesa myśl zasadnicza jej wyłącznie,
chociaż w formie bardzo się rozwija. Nie odrazu
powstały zwierzęta w dzisiejszej postaci, zrazu
powstały z ziemi pojedyncze członki: „głowy bez kawału
i tułowia", „ręce bez ramion", „oczy bez twarzy". Z tych
oczywiście niektóre się łączyły (pod wpływem zgody), inne nie i ginęły.
Ale i te które się łączyły dawały niekiedy dziwaczne rezultaty

http://rcin.org.pl/ifis/

Powstały istoty o dwóch głowach, podwójnych plecach,
ludzkie tułowy łączyły się z łbami bydlęcemi i na odwrót.
Ale te monstra zginęły, nie utrzymały się; utrzymały
się tylko te twory, które były odpowiednio zkombinowane
i zdolne zaspokoić swe potrzeby życiowe; one zostały
przy życiu i płodząc potomstwo, dały początek
i [illegible] po dziś rodzajom i istot. Myśl ta
zasadniczo się podobna do myśli Darwina. (Podobna
Analogia Arystotelesa i Kopernika.). – W ten sposób
Empedokles okazał bystrość niezmiernie oraz umysł
badawczy; jego wyszkolenie przyrodnicze (był lekarzem)
wyszło i filozofii na dobre. Ale niczego mniej
przytem o życiu duchowem. Obok περὶ φύσεως
κάθαρμοι. Umysł religijny. Wprawdzie logowie
podobnie, jak u Heraklita za śmiertelnym, tylko
że dłużej żyją aniżeli ludzie; ale pozostawał
pod wpływem orficznych wierzeń i podań. Więc
wyznawał metempsychozę; sam opowiadał, że
był krzakiem, ptakiem, rybą. Zabraniał spożywać zwierząt.

i jego wyrażenie się o Apollinie

Bogów

i dusze z własnej winy wygnane z mieszkań

Więc xiążę Empedoklesa z jednej strony badacz lekarz, przyrodnik, przygotowujący atomistykę, z drugiej strony wyznawca pieśni orficznych, głęboko religijnych, a nawet mistycznych. Robi wrażenie, jakby w nim odżyła na ziemi grecko-włoskiej tradycya pochodząca i w jednej osobie kapłan i uczony.—

Anaxagoras z Klazomeny w Azyi mniejszej koło Smyrny. Ur. w r. 500; pochodził z rodu sławnego i majętnego. Ale majątkiem się nie zajmował, stronił też od spraw politycznych, a gdy mu zarzucano, że dla ojczyzny swej jest obojętny odrzekł wskazując na niebo, że „zawsze kochał i kocha swą prawdziwą ojczyznę". Niewiadomo u kogo kształcił się w filozofii; jego samoistna działalność naukowa przypada jednak nie na miasto rodzinne, lecz na Ateny. Przeniósł się tam około 460 i pozostał lat 30. Wpływowe bardzo stanowisko dzięki ścisłej przyjaźni z Peryklesem. Był jego doradcą we wszystkich sprawach publicznych, jego powiernikiem — jakbyśmy dziś powiedzieli — przewodnikiem duchownym.

http://rcin.org.pl/ifis/

Perikles ogromnie go cenił i przywiązał się uczeń do
niego; bo też w Anaxagorasie nie tylko nauka wielka,
lecz także rzadki charakter. Bezinteresowność – wiarus,
gdy sowicie płacono Sofistów; gdyby nie jego przyjaciel,
byłby z głodu zginął, tak dalece o jutro się nie troszczył.
O przywiązaniu i czci, jakie go otaczał Perikles, świadczy,
że w wszystkiem usiłował być do niego podobnym
naśladował jego sposób mówienia i poruszania się, a nawet
ubierał się tak samo jak Anax, układając w ten sam sposób fałdy swego płaszcza.
Ale nie tylko na ~~wpływ~~ Periklesa wpływ wielki – na wszystkie
umysły poważniejsze, głównie to widocznem w Euripidesie.
Wpływ ten widoczny głównie w sposobie, w jaki Euripides
traktuje w swych tragedyach postacie mitologiczne
(Gdy Orestes widzi Eumenidy, Elektra go pociesza, że to
mary wyobraźni, gorączka trawionej; Hekuba przerywa
modlitwę, by się zastanowić, w to za Bóg, do którego modli – czy Jowisz, czy wtedy ma wszechwładnie; Kiniecznie)
Herakles i Kliteum nestra wyrażają wątpliwości, czy są wogóle jacyś Bogowie –
więc to, cobyśmy nazwali racyonalizmem – Tak samo przeciw wróżbom występuje Euripides,
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ a odnośnie wolnomyślne

http://rcin.org.pl/ifis/

poglądy wypowiada niewolnik! A w innej tragedyi jednej z niewolników dowodzi, że tylko z imienia jest niewolnikiem, podczas gdy duch jego jest wolnym, nie jest gorszym od innych ludzi, lecz często nawet lepszym. ~~A jest~~ W poglądach tych widać ~~ślady~~ wpływ Anaxagorasa; a jak Eurypid. czcił Anaxagorasa widać z wiary jego, wyrażającej podziw. Zajmował się Anax. w Atenach stanowisko pierwszorzędne; ale i jego dosięgła nienawiść tych, co czuwali, by myśl swobodniejsza nie powstała; a łączył się z tem antagonizm rodów starożytnych (konserwatystów) przeciw Peryklesowi. Zrazu Perikles się obronił; ale w przededniu niemal wojny peloponeskiej powstała burza przeciw Peryklesowi, objawiająca się w szeregu oskarżeń, ~~[illegible]~~ wniesionych przeciw jemu i jego przyjaciołom (Fidiasz, Aspazya). A nawet podniesiono jeneralne oskarżenie przeciw wszystkim „niedowiarkom". Anaxagoras wtedy uszedł z Aten i schronił się w Lampsakos (nad Helespontem)

Ὄλβιος ὅστις τῆς ἱστορίας
ἔσχε μάθησιν, μητεπολιτῶν
ἐπὶ πημοσύνας μητ' εἰς ἀδίκους
πράξεις ὁρμῶν;
ἀλλ' ἀθανάτου καθορῶν φύσεως
κόσμον ἀγήρω, τίς δὲ συνέστη
καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως.
τοῖς τοιούτοις οὐδέποτ' αἰσχρῶν
ἔργων μελέτημα προσίδει.

Błogosławiony kto kolwiek wiedzy
posiadł tajniki; i nie spogląda
ani na troski obywateli ani
ani na czyny haniebne,
lecz śledząc świata nieśmiertelnego
ład wiekuisty, pyta skąd wziął się
jakim on jest i jak powstał.
A nigdy w takich myślach nie znajdzie
Ohydy lub fatygi.

A gdy się dowiedział, że został zaocznie na śmierć skazany, rzekł: „Mnie Ateńczycy skazali na śmierć, ich zaś na śmierć skazała przyroda."
Żył tam w domu niejakiego Metrodora, który pod wpływem Anaxagorasa napisał allegoryczny wykład wierszy Homera. Gdy się zbliżała śmierć Ciesa, a ubolewano, że daleko od ojczyzny umiera, rzekł: „Zewsząd równie daleko do Hadesa". Gdy pytali się godnostrzycy miasta o wolę ostatnią, wyraził życzenie, by rocznicę jego śmierci w szkołach obchodzono jako dzień feryalny, czego też później przestrzegano. Umarł 428 – mając lat 72.
Na grobie wyryto napis: „Tutaj spoczywa Anaxagoras, który dotarł najbliżej do granic prawdy i niebieskiego świata".
A na jego pamiątkę wystawiono ołtarz, przed którem w roku uroczyste odprawiano nabożeństwo. – Dzieło: Prozą pisane περὶ φύσεως – niewielkie, skoro po drachmie sprzedawano; wydał po roku 467 – ale kiedy bliżej nie wiemy; było zaopatrzone rysunkami (pierwsze tego rodzaju książki). Ułamki wydał Schaubach: Anaxagorae Clazomenii fragmenta Lipsk 1827.)

Anaxagoras przed tym samym problematem stoi co Empedokles: pogodzić Eleatów I świadectwo zmysłów /Heraklit/. Postąpił wedle tej samej recepty co Emp. ale przecież zupełnie inaczej. Niezmienne pierwiastki (σπέρματα, χρήματα) oraz ich łączenie się i rązłączanie. Ale tych pierwiastków nieskończona ilość. Każda rzecz odrębna ma swoje własne niejako pierwiastki. /kość, krew, woda ogień, złoto/. - Z tych pierwiastków wszystko powstaje przez łączenie się pierwiastkow tego samego rodzaju. TO zaś, co je do siebie sprowadza, to nie jak u Emp. miłość i nienawiść, lecz /i tu postęp /Rozum, Duch, Nus/, który wszystko "uporządkował." Zrazu bowiem pierwiastki były bezładnie, chaotycznie ze sobą zmieszane. Ow rozum różni się zasadniczo od materyi. Jest niezłożony, samodzielny, posiada wiedzę i panowanie nad materyą. Jest też zupełnie jednolity, z niczem innem niezmieszany, jest ze wszystkich rzeczy najczystszą i najsubtelniejszą. Więc mamy tu znowu dualism i to wypowiedziany z całą świadomością. A chociaż i u Anaxagorasa spotykamy się z twierdzeniem, że rośliny posiadaję wiedzę i czucie, to przecież z drugiej strony różnica między materyą i duchem jest tak silnie zaznaczona, że niemoże być w tym względzie żadna wątpliwość. Nus działa bowiem [illegible]owo, tak że wy-

(ὁμοιομερῆ)

P

V „Niesłusznie mówią Grecy o powstawaniu i niszczeniu; żadna bowiem rzecz ani nie powstaje, ani też ginie, lecz z istniejących rzeczy zrasta lub na nie się wypada; dlatego lepiej nazywali by powstawanie łączeniem się, a niszczenie wykłaniem."

http://rcin.org.pl/ifis/

kluczona jest zarówno Tyche jak Eimarmene.

O stosunku zaś Nusa do świata Anax.tak uczy: Z początku zmieszane pierwiastki spoczywały w tym stanie, aż nadszedł Nus i wszystko uporządkował. Na tem uporządkowaniu kończy się jego rola. Stąd Platon i Arystoteles czynią A-sowi zarzut, mówiąc, że u niego Nus jest jakoby Deus ex machina . Od tej chwili bowiem wszystko odbywa się mechanicznie. Nus nadaje chaosowi obrotowy ruch, a ten dokonywa reszty. Ruch ten zaczął się od środka i obejmował coraz to dalsze części masy chaotycznej. Dzięki niemu wydzieliły się naprzód ogień i powietrze, a z powietrza woda i ziema. To wydzielanie następuje przez skupianie się cząstek równorodnych; ale nie doprowadza do zupełnego ich rozdziału. W każdej rzeczy są także cząstki innego rodzaju, a nadajemy jej nazwę wedle cząstek przeważających. .n.p. złoto/-ziemia w formie płaskiego wałka spoczywa w środku; ona jakoteż inne ciała niebieskie są materyą, a nie jakimiś Bóstwami; księżyc jest zamieszkały tak jak ziemia; mawiał A. że tam i na innych planetach jest tak jak u nas. Słońce jest rozżarzoną bryłą kamienną. Przestwór nieba jest pełen kamieni , które nawet czasem spadają na ziemię, gdy siła ruchu obrotowego się zmniejsza. Jest też pełen nasion roślin, które spadając na wilgotną ziemię ją zapładniają. Podobnie powstały też pierwsze zwierzęta.

Oto ogólny zarys nauki A-sa. Ze szczegółów: Niedokładność w mysłów tłumaczenie drogi mlecznej przez cień rzucany przez ziemię; tłumaczenie zaćmień księżyca i słońca na tej samej drodze. Wylewy Nilu przez topniejący w górach śnieg. Ważne też , że przeczył, jakobyśmy równe rzeczy przez równe powiększali; dzieje się przeciwnie: ręka zimna , otoczenie ciepłe.

ὅποια ἡμιλλᾶτο ἐφορᾶσθαι καὶ ὁποῖα ἦν καὶ ὅσα νῦν ἔστι καὶ ὁποῖα ἔσται, πάντα διεκόσμησε νοῦς.

ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν πάντα διεκόσμησε.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Znaczenie A-sa niezmierne: Arystoteles mówi, że a-s w porównaniu z poprzednikami robi wrażnie trzeźwego wśród pianych. U niego pierwszy raz pojęcie sformułowane przygotowane przez Xenofanesa: Istota która jest Rozumem i nad światem panuje. Niejest ona Stwórcą, bo materya istnieje wicznie; ale z materyi wytworzyła ten nasz świat wedle planu. Przewaga ducha nad materyą odtąd w dziejach filozofii nie schodzi z porządku dziennego. Sokrates, Platon i Arystoteles na tej podstawie budują swe poglądy.-

Ale były jeszcze inne próby rozwiązania problematu, któremu początek dali Eleaci. I to właśnie w drodze przeciwnej t.j. z uniknięciem wszelkiego dualismu. Dokonali tego t.zw. Atomiści. Dwaj tu są reprezentanci, twórcy szkoły. Ich własności umysłowej rozdzielic nie umiemy. Leukippos i Demokryt. Pierwszy prawdopodobnie z Miletu, w Elei słuchał Zenona a osiadł w Abderze na pograniczu Tracyi i Macedonii. Ur. ok. 500. Z pism tylko jeden fragment: Nic nie dzieje się bez przyczyny lecz wszystko z przyczyny i z konieczności. /Megas diakosmos i o duszy/. O jego nauce osbno się nie traktuje, gdyż, jak mówi Arystoteles, o wszystkiem jednomyślnie postanowili. Demokryt z Abdery ur. ok. 460. albo ok. 470.

O szczegółach jego życia prawie nic nie wiemy. Odziedziczył po ojcu wielki majątek, który obrócił na podróże. Pięć lat bawił w Egipcie; był także w Atenach. Mieszkał potem w mieście rodzinnem, ciesząc się wielkim uznaniem u współobywateli. UM. starcem /90,-100 lat-/ Mówi o sobie: Ze wszystkich współczesnych mi ludzi najwięcej kawał świata

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

zwiedziłem,badając rzeczy najodleglejsze;więcej od nich widziałem okolic i krajówa liczniejszym niż oni przysłuchiwałem się rozmowom mężów uczonych.W geometryi nikt mnie nie prześcignął,nawet nie geometrzy egipscy,wśród których pięćlat jako przybysz bawiłem."Rzeczywiście: umysł ogarniający całość wiedzy owczesneja przytem głęboki myśliciel. Arystoteleso nim : Nikt przed nim o powstawaniu i przeobrażaniu się rzeczy nic nie wygłaszał prócz twierdzeń najpobieżniejszych. Naywa go człowiekiem,który jak sięzdaje o wszystkiem rozmiślał. ARyst. bardzo go wysoko stawia nawet miejscami wyżej niż Platona;dużo z nigo korzystał; natomist Platon niecierpiał go;mówią nawet że chciał wszystkie pisma Dem-a spalić. Jego naukę przedstawia bardzo przejrzyście Lange, formułując ją w sześciu tezach. 1.Z niczego nic nie powstaje!Co jest, nie może zginąć.Wszelkie zmiany są łączeniem i rozłączaniem cząstek.-To od Eleatów.-2.Nic nie dzieje się bez przyczyny,lecz wszystko z pryczyny i z konieczności.- Już u Heraklita Ananke:tu po raz pierwszy w naukowej formie i z całą świdomością;a może też przeciw tleologii Anaxagorasa.3.-Nic nie istnieje prócz atomów i próżni.Wszystko inne nam się tylko zdaje.-Tu po raz pierwszy pojęcie atomu/atomon/.To pierwiastki wszechrzeczy,analogicznie jak u dawniejszych filozofów,ale a/. niepodzielność zaakcentowana przeciw Zenonowi; b/. Z atomów wszystko powstaje i niemi wszystko się tłumaczy bez uciekania

Napisał liczne dzieła; ułożył je Trazyllos na 15 tetralogii:1.i2.treśd moralnej;/o pogodzie duch namiętnościah; 3.-6.fizykalne/wielki i mały diakosmos,kosmografia,o planetach,o naturze człowieka;7.-8.pomniejsze prace fizykalne;9-11.matematyka 12.-13.muzyka;14-15.techniczne i praktycznen.p. o dyecie,rolnictwie,malarstwie,sztuce wojennej.

Nic nie przechowane w całości,tylko nieliczne fragmenta. Zebrał:Mullach Democritae Abderitae operum fragmenta,Berlin,183 1843.

http://rcin.org.pl/ifis/

się do takich środków jak Anaxagoras lub Empedokles; jedynem tu warunkiem jest próżnia i ruch. Jedno i drugie w opozycyi do Eleatów. Ale zgodnie z nimi, że zmysły nas łudzą; tylko co do zakresu złudzenia Demokryt jest odmiennego zdania. Otem potem.- 4. "Atomów liczba jest nieskończenie wielka, a okazują one nieskończoną rozmaitość form i kształtów. Znajdują się w odwiecznym ruchu w nieskończonej próżni, padając z góry na dół. Przytem większe padając prędzej, uderzają o mniejsze, padające wolniej; stąd powstaje ruch ukośny oraz wirowy, atomy schodzą i rozchodzą się, dając tym sposobem początek światu; a takich światów powstaje nieskończona liczba obok siebie i po sobie."- Tu oczywiście mylne pojęcie ruchu w próżni, ale z drugiej strony zgodnie z dzisiejszą fizyką wszystko do atomów i ich ruchu sprowadza. Nieskończona rozmaitość kształtów jest nową w porównaniu z dawniejszą filozofią zdobyczą.- 5. „Różnorodność rzeczy na świecie pochodzi stąd, że atomy w nich zawarte różnią się: ilością, wielkością, kształtem i ułożeniem. CO do jakości wszystkie atomy są sobie równe."- Tutaj więc takie rozwiązanie trudności przez Eleatów stworzonej, jakie dziś w nauce przyjęte: Droga pośrednia między naiwnem realizmem i między skrajnem idealismem Eleatów: pewne zjawiska zmysłowe istnieją, inne nie. Jakości rzeczy pierwotne, pochodne; przedmiotowa i podmiotowa strona zjawisk. Trzy czynniki w budowie rzeczy.

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

Wszystkie więc różnice w rzeczach zostały sprowadzone do tego , co nazwano własnościami geometryczemi ciał,oraz do ruchu.I ta myśl stanowi podstawę tak zw. mechanistycznego poglądu na świat.-6. -"Dusza składa się z atomów najlżejszych gładkich,i okrągłych,z takich samych z jakich składa się ogień.Atomy te są z wszystkich najruchliwsze a ich ruch,przenikający całe ciało porusza je i jest przyczyną objawów życiowych." Przypomina to Heraklita.Zarazem jest to t.zw. materyalizm starożytny, różny tem od nowożytnego, że przyznaje duszy odrębne atomy.Oto zasady filozofii Demokryta.Ze szczegółów teorya wrażeń.Z przedmiotów oddzielają się drobne wypływy /eidola/ które odbijają się w powietrzu,tworząc tym sposobem obrazy przedmiotów.Obrazy te z ruchem powietrza wściskają się w nasze zmysły i w duszę i tak dusza dochodzi do obrazów przedmiotów.Rozmaitość tych obrazów zależy od rodzaju /kształtu,wielkości i.t.d./ atomów,z których się owe wypływy składają:okrągłe wywołują wrażenie ciepła,chropowate wrażenie barwy czarnej,gładkie barwy białej itd. Stąd widać jasno podmiotowy charakter naszych wrażeń;inaczej nam się rzeczy wydają niż są w istocie. Tem się może też tłumaczą owe powiedzania sceptyczne,których niebrak w fragmengach, np.Niema

Oddechając wciągamy takie atomy w siebie.

http://rcin.org.pl/ifis/

prawdy,albo jeżeli jest,nie znamy jej.-Rzeczywiście nic nie wiemy,prawda spoczywa w głębiach przepaści. Niektórzy stąd wnoszą,że Dem.był w ogóle sceptykiem; trudno rzecz rozstrzygnąć, gdyż fragmenta często w sposób tendencyjny przez greckich sceptyków wypisane. Równie niepewne są wiadomości o etycznych poglądach Demokryta.TO jednak,co wiemy swiadczy o wielkiej szlachetności. Najwyższem dobrem "dobromyślność",tj.jednostajne pogodne usposobienie, niczem niezamącona równowaga umysłu./filozof śmiejący się przeciwstawiony "płaczącemu" Heraklitowi/.Szczęście to nie leży poza nami w zewnętrznych dobrach,lecz w nas samych, w dobrach duchowych:w umiarkowaniu,w wolności od namiętności,w dążeniu do poznania prawdy;V dalej w przyjaźni z ludzmi dobrymi,w pełnieniu sprawiedliwości, nie z obawy przed karą,lecz z miłości dobrego. Znaczenie Demokryta niemniejsze od Anaxagorasa:Tenże dał początek pojęciu Boga,tamten stworzył atomistykę;jedno i drugie trwa do dziś dnia.Ale atomistyka niemiała takiej ciągłości w rozwoju jak owo pojęcie Boga. Zrazu atom. kwitła w epikureizmie,podobnie jak Herakliteizm w Stoicyzmie.Ale potem znikł z widowni dziejowej,głównie dzięki ścisłemu połączeniu z etyką epikurejską.Dopiero dzięki Gassendiemu /1592-65

ἐν βύθῳ ἀλήθεια

111

115

A taki sceptycyzm nie licuje z resztą poglądów Demokryta; odróżnia on tylko wiedzę ciemną bałamutną (σκοτίη) od prawdziwej (γνησίη)

V („W obec znaleźć jedną prawdę jak zostać królem perskim.")

http://rcin.org.pl/ifis/

odżył,odtąd jednak(z modyfikacyami) trwa.To jedno świadczy wymownie o znaczeniu Demokryta.

NA nim kończy się szereg myślicieli greckich D.l. okresu. Występuje nowy problemat,wiszący niejako w powietrzu:problemat poznania i wiedzy.Ale równocześnie z tą chwilą przełomową jeszcze ciury za obozem śl.okr., którzy bronią nauk dawniejszych lub starają się pogodzić je między sobą.Najważniejszym Diogenes z Apollonii na wyspie Krecie,współczesny Anaxagorasowi,ale od niego młodszy;żył w Atenach.Arystofanes z niego kpi. Napisał kilka dzieł piękną prozą; fragmenta zebrał Panzerbieter /Lipsk:1830/ Łączył filozofię Anaxymenesa z filozofią Anaxagorasa i atomistyką./powietrze Nus wiry/.Mówiliśmy już o Kratylusie,który zastosował poglądy Heraklita do poznania.U niego Platon słuchał wykładów,nim stał się uczniem Sokratesa. Była też już mowa o Philolaosie,współczesnym Sokratesowi,systematyku Pitagoreizmu.Hippasos z Metapontu we Włoszech poł.usiłował pogodzić Pitagorasa i Heraklita. Anawet Talesa przypomniano sobie znowu : odnowił jego naukę niejaki Hippon z Samos lub z Rhegium/Włochy poł./ który w dodatku uchodził za ateistę. Te wszystkie prądy scierają się w drugiej poł. 5.wieku w Atenach do czego trzeba dodać [illegible]xagorasa,Sofistów,Sokra[illegible].

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/

117

W półroczu zimowem 1898/9 zamierzam mieć następujące wykłady:

1.) Logika. Poniedziałek, Wtorek, Środa, Czwartek 12–1.
2.) Psychologia (studyum) w

Thales
Anaximander → (Hippon)
Anaximenes → (Diogenes)
~~Heraklides Kratylos~~
Pythagoras (Philolaos)
~~Xenophanes~~
Parmenides
(Zenon)
(Melissos)
~~Pythagoras~~ ~~Heraklit~~ ~~Kratylos~~
Empedokles
Anaxagoras
~~Demokritos~~
Archelaos
Diogenes
Protagoras
Gorgias
Prodikos
Hippias
~~Demokritos~~
Sokrates
~~Xenophon~~

Platon

http://rcin.org.pl/ifis/

Hipparcos Fund. 226
Ptolemaeus

http://rcin.org.pl/ifis/

http://rcin.org.pl/ifis/